

Procesní podmínky a jejich zjišťování

Процессуальные условия и их устанавливание

The procedural conditions and their ascertainment

FRANTIŠEK ŠTAJGR

Cílem občanského soudního řízení je rozhodnutí o věci samé, rozhodnutí o existenci nebo neexistenci individuálně určitého právního vztahu. Občanské soudní řízení je tedy prostředkem, jímž se má tohoto cíle dosáhnout, a to jediným po právu přípustným prostředkem. Jedinečnost tohoto prostředku vyplývá z toho, že ho lze použít jako takového jen za určitých v právním řádu stanovených podmínek. Tyto podmínky nazýváme procesními podmínkami. Osř. je v nadpisu k §§ 103—106 a v textu §§ 103 a 104 nazývá podmínkami řízení. Jsou to tedy podmínky přípustnosti občanského soudního řízení jako prostředku k vydání rozhodnutí o věci samé. Z osř. lze dovodit, že jsou to: pravomoc a příslušnost soudu, u účastníků jejich způsobilost být účastníky a jejich procesní způsobilost, u zástupců účastníků jejich způsobilost být jejich zástupci a průkaz jejich oprávněnosti zastupovat toho či onoho individuálně určitého účastníka, řízení nebrání překážka litispendence, nebo rei iudicatae, konečně zahájení řízení, resp. podnět k němu.

Existence procesních podmínek v každém jednotlivém případě musí být podle osř. ověřována. Způsob, jakým má být ověřována, stanoví rovněž osř. Ověřování jejich existence koná soud za účasti účastníků. Jde tedy i zde o soudní řízení, jež má s občanským soudním řízením společné to, že je v něm ověřována jeho přípustnost v daném individuálním případě. Svým cílem jakož i v některých jiných směrech se ovšem od tohoto liší. V takovém systému občanského soudního řádu, který byl ovládán zásadou tzv. legálního pořádku, tvořilo i technicky samostatný úsek občanského soudního řízení. V našem osř., který je koncipován podle zásady jednotnosti řízení, už netvoří technicky samostatný úsek řízení; lze je konat i současně s řízením o věci samé (srov. § 103 a § 104 odst. 2 osř.), což ostatně je důsledkem toho, že problém existence některých procesních podmínek se může někdy stát aktuální až v pokročilém stadiu vývoje řízení o věci

samé. K tomuto způsobu úpravy obou druhů řízení vede též požadavek hospodárnosti řízení. Pojmově ovšem máme i při takovém způsobu legislativní úpravy co činit se dvěma druhy řízení, při čemž má řízení, v němž se ověřuje existence podmínek řízení o věci samé, logickou prioritu před tímto řízením, neboť konat řízení o věci samé má smysl jen, když jsou dány podmínky jeho přípustnosti.

I. Podle § 103 osř. je soud povinen kdykoli za řízení, tedy už i v jeho začátku přihlížet k tomu, zda jsou splněny procesní podmínky. Proto nemůže být nesprávné, začneme-li rozbor jednotlivých procesních podmínek rozbořem zahájení řízení.

„Zahájení řízení“ je právní pojem označující začátek řízení. Je tím méně jak začátek řízení o věci samé, tak začátek řízení, ve kterém se zkoumá jeho přípustnost, což se na prvý pohled zdá být v rozporu se zmíněnou definicí procesních podmínek. Ve skutečnosti však zde takový rozpor není, neboť „zahájení“ řízení je začátkem řízení v čase, kdežto priorita řízení, v němž se zkoumají procesní podmínky, před řízením o věci samé je priorita logická. To přehlízejí ti, kteří zahájení řízení resp. právním skutečností znamenajícím zahájení řízení upírají povahu procesních podmínek.¹⁾

Řízení nelze začít jakkoli libovolně. Lze je začít jen způsobem, který osř. předpisuje pro zahájení řízení. Podle něho je lze zahájit jen určitým aktem.

1. Prvým takovým aktem je podání návrhu na zahájení řízení soudu. Řízení je zde zahájeno dnem, kdy návrh došel soudu (§ 82 odst. 1 osř.). Legitimována k jeho podání je kterákoli fyzická nebo nefyzická osoba a to buď přímo (osobně) nebo prostřednictvím svého zástupce. Dále je k tomu oprávněn kterýkoli prokurátor (§ 35 odst. 1 osř.) nebo národní výbor (§ 32 osř.), ledaže by šlo o ryze osobní právo občana.

Ve věcech péče o nezletilé, řízení o způsobilosti k právním úkonům, řízení o prohlášení za mrtvého a tam, kde to zákon připouští, lze podle § 81 odst. 1 osř. zahájit řízení buď podáním návrhu na zahájení řízení nebo bez návrhu. Bez návrhu je zde řízení zahájeno, vydá-li o jeho zahájení předseda senátu usnesení.

Předcházelo-li soudnímu řízení rozhodčí řízení v pracovním sporu, je řízení u soudu zahájeno dnem, kdy postoupený pracovní spor došel k soudu (§ 82 odst. 2 osř.).

2. Za „návrh na zahájení řízení“ považuje osř. v § 79 odst. 1, § 80 a § 42 odst. 3 jen písemné nebo protokolární popřípadě telegrafické podání, které má tam stanovené náležitosti. Je-li písemným nebo telegrafickým podáním, je to akt navrhovatele, nikoli akt soudu. Jeho obsah proto neurčuje soud, nýbrž navrhovatel. Proto osř. v § 43 počítá s možností, že návrh bude mít

¹⁾ Srov. např. Hora, Československé civilní právo procesní. Díl II. Praha 1923 str. 116–117; Rosenberg, Lehrbuch des Deutschen Zivilprozessrechts. Berlin 1927 str. 248.

nedostatky, a ukládá předsedovi senátu povinnost poučit navrhovatele, že a jak má nedostatky odstranit. Pro případ, že navrhovatel neodstraní nedostatky ve lhůtě, která mu k tomu byla dána, rozlišuje osř. dvě skupiny těchto nedostatků. Jde-li o takový nedostatek, pro který nelze v řízení pokračovat, je povinností soudu zastavit řízení (§ 43 odst. 2). V návrhu na zahájení řízení je takovým nedostatkem zejména opominutí označit odpůrcovo jméno a adresu nebo uvést, co vlastně navrhovatel od soudu žádá, čeho se domáhá. Do druhé skupiny nedostatků návrhu na zahájení řízení patří všechny ostatní možné jeho nedostatky. Neodstraní-li je navrhovatel, ačkoli ho k tomu předseda vyzval, nestanoví zákon povinnost soudu zastavit řízení ani jinou jeho konkrétní povinnost, neboť spoléhá na to, že buď navrhovatel v dalším řízení nedostatek bez dalšího nebo na novou (ústní) výzvu předsedy senátu odstraní nebo že existence nedostatku, protože není na překážku pokračování v řízení, není s to jakkoli ovlivnit další průběh řízení. K nedostatkům této druhé skupiny patří opominutí datovat návrh nebo opominutí vlastnoručně jej podepsat tam, kde z dalšího navrhovatelova postupu plyne, že si jej nepochybně přisvojuje. V praxi předsedové senátu, zjistí-li existenci pouze nedostatků, jež nebrání v pokračování v řízení, z důvodů hospodárnosti vyzývají navrhovatele teprve při jednání, aby je odstranil.

Z toho, co zde bylo právě řečeno, vyplývá, že soud je povinen a) zkoumat, zda písemné popřípadě telegrafické podání, které kdosi předložil ve věci, o níž dosud u něho jednáno nebylo, má náležitosti předepsané pro návrh na zahájení řízení, a b) zjistí-li, že je nemá, uvědomit si, které z nich chybí a zda ty, které chybí, jsou náležitostmi znemožňujícími pokračovat v řízení nebo náležitostmi jiného druhu. Ať jde o nedostatek těch či oněch náležitostí návrhu, vždy den, kterého došel návrh k soudu, je po zákonu dnem zahájení řízení, neboť jinak by nemělo smyslu, aby soud „zastavoval řízení“ tam, kde nebyly odstraněny nedostatky znemožňující „pokračovat v řízení“, a tím méně aby soud „pokračoval v řízení“ i tam, kde návrh má dosud neodstraněné jiné nedostatky. Přesto však má pro naši tematiku význam to, že zákon v § 43 rozlišuje tyto dva druhy nedostatků návrhu na zahájení řízení. Význam těch nedostatků, které znemožňují pokračovat v řízení, je patrně větší než význam těch, které nezabraňují tomu, aby se v řízení pokračovalo. Ale když každá z těchto dvou skupin nedostatků návrhu má jiný význam pro řízení, jak je potom možné, že přes to v obou případech má podání návrhu u soudu stejný účinek, tj. zahájení řízení? Tuto otázku nemůžeme přejít bez povšimnutí.

Mám za to, že nelze přehlédnout tu skutečnost, že jsou zde dvě období. Prvé trvá od okamžiku, kdy soudu došel návrh, do okamžiku, kdy předseda senátu na základě jeho přezkoumání si udělal obraz o tom, zda návrh má či nemá nějaké a jaké nedostatky, druhé pak začíná okamžikem, kdy si tento

obraz udělal, a končí závěrem, který si z tohoto obrazu vyvodil. Dokud trvá prvé období, je nepochybný pouze fakt, že návrh došel soudu, a z něho vyplývající právní povinnost předsedy senátu přezkoumat jej. Co se má dále stát, to je po tu dobu neznámo. Protože však návrh je aktem účastníka, jeho podání u soudu je uskutečněním jeho více méně složitých úvah a už proto je lze považovat za čin významný pro navrhovatele, který se jím dostává do styku se soudem, přiznává zákon jeho dojití soudu účinek zahájení řízení. Tím fixuje okamžik významný s hlediska hmotného práva (praekluze, promlčení nároku) pro navrhovatele, od něhož očekává, že předloží ve vlastním zájmu návrh obsahující předepsané náležitosti, ale zároveň ukládá předsedovi senátu povinnost přezkoumat návrh a postupovat podle výsledku tohoto přezkoumávání. Mezi zahájením řízení jako účinkem podání návrhu na zahájení řízení a zastavením řízení jako účinkem zjištění takových jeho nedostatků, které znemožňují pokračovat v řízení, není tedy rozpor, neboť jde o dvojí aspekt: v prvním případě jde o zájem navrhovatele, v druhém o povinnost soudu.

Podáním návrhu na zahájení řízení je zahájeno též řízení o věci samé, čehož dokladem jsou hmotněprávní účinky zahájení řízení. Je-li potom řízení zastaveno, protože návrh má nedostatky bránící pokračování v řízení, je zastaveno řízení o věci samé, neboť to se ukázalo být právě pro ony nedostatky nepřipustným. Pro jejich existenci se podání, jež bylo původně považováno za návrh na zahájení řízení, ukázalo být podáním, které není po právu návrhem na zahájení řízení. Zároveň však okamžikem zahájení řízení bylo zahájeno i řízení, jež není řízením o věci samé, neboť jeho obsahem je přezkoumávání náležitostí podání považovaného za návrh na zahájení řízení, tedy ověřování správnosti závěru o tom, zda toto podání je či není po právu návrhem na zahájení řízení. I toto ověřovací řízení je zastaveno současně s řízením o věci samé, ukáže-li se, že předložené podání má nedostatky bránící pokračování v řízení a že tudíž po právu není návrhem na zahájení řízení.

Řízení je třeba považovat podle § 82 odst. 1 osř. za zahájeno také v případě, podal-li jej prokurátor nebo národní výbor v rozporu s ustanovením § 32, popřípadě § 35 odst. 3 osř. v ryze osobní věci občana. Ačkoli zde nejde o nedostatek náležitostí obsahu návrhu ve smyslu § 43 odst. 2 osř., přece je nepochybné, že předseda senátu dříve než rozhodne o tom, jak má s návrhem naložit, musí jej přezkoumat a uvědomit si jednak, kdo jej podává, jednak, v jaké věci je podáván, čili konat řízení, jehož závěrem je rozhodnutí o přípustnosti nebo nepřipustnosti řízení o věci samé. Snad není třeba dále zdůrazňovat a vykládat, že podá-li v uvedeném případě návrh na zahájení řízení národní výbor nebo prokurátor, bude povinností předsedy senátu předložit jej bez dalšího senátu, který řízení podle § 104 odst. 1 osř. pro neodstranitelný nedostatek procesní podmínky zastaví.

3. Ve věcech, ve kterých lze řízení zahájit i bez návrhu (§ 81 odst. 1 osř.), je procesní podmínkou (zahájení) řízení buď podání návrhu na jeho zahájení nebo usnesení předsedy senátu o tom, že se řízení zahajuje bez návrhu. Náležitosti tohoto usnesení nejsou v osř. podrobněji stanoveny. Z toho, že toto usnesení nahrazuje návrh na zahájení řízení, a z ustanovení § 82 odst. 1 osř. však lze vyvodit, že musí mít všechny ty náležitosti návrhu, bez nichž by nebylo možné pokračovat v řízení (§ 43 odst. 2 osř.), a že v něm musí být mimo to řečeno, že se řízení zahajuje bez návrhu. Nedostatek některé této náležitosti by ovšem nebylo možné odstranit způsobem předepsaným v § 43 odst. 1, nýbrž jen způsobem stanoveným v § 164 popřípadě v § 167 osř. Vydáním i usnesení obsahujícího nějaký takový nedostatek by bylo řízení považovat za zahájeno za předpokladu, že je v něm věc jak po subjektivní, tak po objektivní stránce individualizována nebo že bude takto individualizována aspoň dodatečně v opravném nebo v doplňujícím usnesení. Tento předpoklad platí mutatis mutandis i o zahájení řízení podáním návrhu na zahájení řízení obsahujícího nějaký nedostatek bránící v možnosti pokračovat v řízení.

Předcházelo-li soudnímu řízení rozhodčí řízení v pracovním sporu, je postoupení spisů o tomto řízení rozhodčím orgánem a jejich dojití k soudu podmínkou zahájení soudního řízení (§ 82 odst. 2 osř.) a tudíž i jeho procesní podmínkou. O podrobnostech k tomu platí ustanovení § 213 zák. práce.

4. Z hlediska zjišťování zahájení řízení jako procesní podmínky je vhodné znova připomenout, že „zahájení řízení“ je právní pojem, který v jednotlivém soudním řízení se musí opírat o určité skutečnosti, které jsou v poměru k němu právními skutečnostmi. Zde jsou takovými skutečnostmi: písemné, protokolární nebo telegrafické podání s jeho obsahovými náležitostmi, ze kterých lze dovozovat, že jde o návrh na zahájení řízení, jeho podání u určitého soudu, den jeho dojití soudu; popřípadě usnesení soudu o zahájení řízení s jeho náležitostmi včetně dne vydání; v pracovním sporu spisy rozhodčího řízení a jejich dojití k soudu. Všechna tato data si soud zjišťuje a ověřuje bez jakékoli cizí pomoci sám výlučně z uvedených písemností; z jejich obsahu vyvozuje závěr o tom, jak dál postupovat.

Každá z těchto písemností má ovšem jinou historii svého vzniku: Návrh na zahájení řízení podaný účastníkem je výsledkem jeho více méně složitých úvah a je-li podán prokurátorem nebo národním výborem, výsledkem více méně rozsáhlého šetření; také vydání usnesení předsedy senátu o zahájení řízení předcházelo nějaké jeho šetření; spisy o řízení rozhodčího orgánu v pracovním sporu ilustrují průběh tohoto řízení. Nic z toho, co předcházelo jejich vzniku, však není občanským soudním řízením ani ve smyslu řízení o věci samé ani ve smyslu řízení o přípustnosti tohoto řízení. Sama existence písemného nebo telegrafického podání obsahujícího návrh

na zahájení řízení jakož i existence spisů o rozhodčím řízení v pracovním sporu nemá pro občanské soudní řízení právní význam, dokud tyto písemnosti nedojdou soudu. Usnesení o zahájení řízení rovněž nemá takový význam, dokud předseda senátu neodevzdal jeho koncept soudní kanceláři s příkazem doručit jeho vyhotovení účastníkům do vlastních rukou (§ 81 odst. 2 osř.).

5. Od okamžiku zahájení řízení nabývá obsah těchto písemností pro občanské soudní řízení i dalšího právního významu. Některá jeho data jsou totiž vždy daty, jež sama jsou rozhodná pro řešení otázky, zda jsou v daném případě splněny — vedle zahájení řízení — též určité další procesní podmínky. To platí především o pravomoci soudu. Charakteristika věci samé, tj. právního vztahu, o němž má být v řízení rozhodováno, je výčtem skutečností tak, jak je pojata do písemností, jejímž dojitím soudu je řízení zahájeno, právní skutečností, která jediná rozhoduje o povaze tohoto vztahu, a je pro soud při rozhodování o jeho pravomoci v daném případě závazná. Předpokládá se ovšem, že je přesná a úplná, takže nemohou vznikat u soudu pochybnosti o povaze vztahu. Měl-li by soud v tom směru pochybnosti, bylo by jeho povinností dotazem na toho, kdo písemnost předložil, pokusit se o upřesnění nebo doplnění dotyčných skutkových dat. Selhal-li by tento pokus, musil by řízení zastavit (§ 104 odst. 1 osř.), neboť by to znamenalo, že je tu neodstranitelný nedostatek pravomoci soudu.

V návrhu na zahájení řízení obsažená skutková data, ze kterých lze usuzovat o tom, zda v daném případě existuje pravomoc soudu, jsou navrhovatelovými skutkovými tvrzeními. Jsou-li tato skutková tvrzení, jak jsme řekli, pro řešení otázky pravomoci soudu závazná pro soud, znamená to, že soud není oprávněn zkoumat jejich pravdivost.

V souvislosti s tím, jakož i v souvislosti s povinností soudu přihlížet kdykoli za řízení k tomu, zda jsou splněny procesní podmínky, lze si položit otázku, zda vázanost soudu na ona skutková tvrzení platí také v pozdějších obdobích řízení a kdy jejich pravdivost může být zejména navrhovatelovým odpůrcem popřena.

Odpověď na tuto otázku vyžaduje, abychom si uvědomili, že „skutkové tvrzení“ a „právní tvrzení“ jsou relativní pojmy. Co je v jedné souvislosti skutkovým tvrzením, může být v jiné souvislosti právním tvrzením. Zároveň však platí, že v občanském soudním řízení — ať jde nebo nejde o řízení o věci samé — vždy je právní tvrzení zhodnocením, hodnotícím závěrem vyvozeným z nějakého nebo z nějakých skutkových tvrzení, takže obsah skutkového tvrzení je vždy v poměru k právnímu tvrzení, jež bylo z něho vyvozeno, konkrétnější a ono v poměru k tomuto abstraktnější, obecnější, a dále že autoritativní právní hodnocení zde provádí jen soud.

Když máme toto na paměti, pokusíme se na konkrétním příkladě vyvodit z toho závěry pro řešení naší otázky.

Národní podnik A tvrdí v návrhu na zahájení řízení (v žalobě), že prodal občanovi B, svému odpůrci (žalovanému) jízdní kolo za 1000 Kčs, které mu však žalovaný dosud nezaplatil. Proto žádá, aby soud odsoudil žalovaného, že je povinen zaplatit mu 1000 Kčs.

Navrhovatelovo tvrzení o „prodeji“ jízdního kola a o povinnosti žalovaného zaplatit mu 1000 Kčs resp. o porušení této povinnosti je, protože je obsaženo v návrhu na zahájení řízení, který je institutem občanského práva procesního, skutkovým tvrzením. Protože však „prodej“ a „povinnost“ zaplatit kupní cenu jsou zároveň instituty hmotného (občanského) práva, je ono tvrzení zároveň právním tvrzením. Tento dvojí charakter má v našem případě toto tvrzení i ve spojitosti s otázkou pravomoci soudu, neboť „v občanském soudním řízení projednávají a rozhodují soudy věci, které vyplývají z občanskoprávních ... vztahů“ (§ 7 odst. 1 osř.). Ve věci samé rozhoduje soud (rozsudkem) na základě skutečného stavu věci (tj. po ověření a podle výsledků ověření pravdivosti skutkových tvrzení) a v zásadě je vázán návrhy účastníků (§ 153 osř.). Pro náš případ to znamená, že pravdivost uvedených žalobcových tvrzení obsažených v jeho návrhu na zahájení řízení může soud zkoumat a ověřovat jen a teprve v řízení o věci samé jako podklad pro rozhodnutí o věci samé, což ovšem předpokládá, že už si dříve kladně odpověděl na otázku soudní pravomoci a že si musil tuto kladnou odpověď dát pouze na základě žalobcových tvrzení obsažených v návrhu na zahájení řízení bez ověřování jejich pravdivosti. Proto zjistil-li by jejich nepravdivost, musí z toho vyvodit důsledek pro obsah rozhodnutí (rozsudku) o věci samé, tj. musí žalobu pro neopodstatněnost zamítnout a nesmí řízení (usnesením) zastavit pro nedostatek pravomoci, neboť takový nedostatek zde není. Tak svým rozsudkem by musil rozhodnout i v případě zjištění, že nejde o vztah mezi žalujícím podnikem A a žalovaným občanem B, nýbrž o vztah mezi žalujícím podnikem A a podnikem C, pro který občan B kolo koupil.

Jiná situace by nastala, kdyby v našem případě na základě stejných skutkových tvrzení uplatňoval v návrhu na zahájení řízení stejný nárok jeden československý národní podnik proti druhému československému národnímu podniku. Zde by musil soud už jen na základě obsahu návrhu na zahájení řízení, v němž je uplatňován nárok z právního vztahu mezi dvěma socialistickými organizacemi, řízení zastavit pro nedostatek soudní pravomoci a po právní moci zastavujícího usnesení postoupit věc hospodářské arbitráži (§ 104 odst. 1 osř.), před níž věc patří.

Z toho, co zde bylo řečeno o závaznosti navrhovatelových skutkových tvrzení jako základu pro rozhodování soudu o soudní pravomoci a o lhostejnosti toho, zda jsou pravdivá, pro toto jeho rozhodování, nelze však dovozovat, že soud smí otázku pravomoci zkoumat a řešit pouze bezprostředně po zahájení řízení a že se k ní v dalším průběhu řízení už nikdy

není oprávněn vracet. V této obecnosti by byl tento závěr nepřijatelný, protože by byl v rozporu s ustanovením § 103, § 221 odst. 1 písm. b) a § 228 odst. 1 písm. d) osř. Správná odpověď na otázku, zda soud smí i později zkoumat a rozhodovat o soudní pravomoci, vyžaduje uvědomit si různé možnosti, které zde musí být respektovány.

V podstatě zde jde o dvě možnosti a to buď o tu, že soud po přezkoumání pravomoci vydal o jeho výsledku zvláštní rozhodnutí, anebo o tu, že soud o něm žádné takové rozhodnutí nevydal.

Soud je povinen o otázce pravomoci rozhodnout, tj. vydat o tom zvláštní rozhodnutí jednak v případě, že sám popírá pro daný případ pravomoc, jednak v případě, že navrhovatelův odpůrce (nebo prokurátor, národní výbor či společenská organizace) namítl nedostatek pravomoci. V prvním případě totiž nemá jiné možnosti než usnesením zastavit řízení pro nedostatek pravomoci. Ve druhém případě je jeho povinnost vydat rozhodnutí důsledkem a konkrétní realizací jeho obecné povinnosti vydat rozhodnutí o každém návrhu kohokoli, kdo se nějak účastní na řízení. V tomto druhém případě je pro splnění povinnosti soudu vydat rozhodnutí lhostejné, zda jeho rozhodnutí je kladné nebo záporné. Vydá-li soud v kterémkoli z těchto případů rozhodnutí (které má zde vždy povahu usnesení a potvrzuje-li pravomoc, může být, jeví-li se to hospodárnějším, vtěleno do rozsudku o věci samé jako jeho součást) a nabude-li toto rozhodnutí právní moci, je tím otázka soudní pravomoci pro danou věc definitivně vyřešena (§ 159 odst. 3, § 167 odst. 2 osř.) a nemůže se jí znova zabývat ani soud, který rozhodnutí vydal, ani odvolací soud (§ 212 odst. 1). Lze ovšem někdy toto pravomocné rozhodnutí napadnout stížností pro porušení zákona (§ 236 odst. 2 osř.) nebo obnovou (§ 228 odst. 1 písm. d) osř.).

Zvláštní rozhodnutí o soudní pravomoci nemusí být vydáno, má-li soud za to, že v daném případě tato pravomoc existuje, a nikdo nenamítl její nedostatek. O tom, že je soud takového názoru, lze usuzovat zpravidla z toho, že začal jednat o věci samé a bez dalšího v tom pokračuje. Tento závěr však nemusí vždy být správný, neboť se může stát, že soud opominul zkoumat existenci pravomoci vůbec, takže si o ní neudělal žádný názor a proto začal jednat o věci samé. Jestliže v žádném z těchto případů soud nevydal zvláštní rozhodnutí, tj. účastníkům nevyhlásil ani nedoporučil v písemném vyhotovení svůj názor o pravomoci, není zde, čím by byl sám vázán (§ 156 odst. 2, § 170 odst. 1 osř.), ani proti čemu by bylo možné podat odvolání, a proto může kdykoli později, dokud řízení nebylo pravomocně skončeno, ať z vlastního podnětu nebo na námitku někoho, kdo má účast na řízení, zaujmout k tomu třeba i opakovaně stanovisko. Jakmile však toto své stanovisko vtělil do zvláštního rozhodnutí, vzniká tím stejná situace, jaká podle nastíněného nastává, když bylo povinně vydáno zvláštní rozhodnutí o pravomoci, a s ní též její důsledky.

Zvláštním případem soudní pravomoci podmíněné podáním návrhu na zahájení řízení je soudní pravomoc pro výkon rozhodnutí. Návrh na zahájení řízení v tomto případě má obsahovat — vedle obecných náležitostí stanovených v § 42 odst. 3 — ještě data uvedená v §§ 261 a 262, resp. § 275 odst. 1 osř. Data v tomto návrhu uvedená jsou při zkoumání soudní pravomoci pro soud závazná. Soudní pravomoc pro výkon rozhodnutí je vymezena povahou rozhodnutí, o jejichž výkon má jít, povahou, která je podrobněji určena v § 274 osř. Proto když soud, jemuž došel návrh na nařízení a provedení výkonu rozhodnutí, zkoumá svou pravomoc, musí si z obsahu návrhu vyvodit nejprve právní závěr o tom, zda rozhodnutí, jehož výkon je navrhován, je některým a kterým z těch, jež jsou uvedena v § 274, anebo soudním rozhodnutím v občanskoprávní věci patřící před soud.

O tom, jaké stanovisko zaujmout k otázce, zda lze a eventuálně je třeba zkoumat existenci soudní pravomoci během vykonávacího řízení samého, platí to, co bylo o tom řečeno výše.

Nebude snad na škodu upozornění, že zkoumání způsobu a rozsahu výkonu rozhodnutí ve smyslu §§ 263 a 264 osř. je činností tvořící už součást řízení o věci samé, nikoli řízení o procesních podmínkách. Totéž platí o zjišťování pravdivosti navrhovatelova tvrzení, že povinný dosud dobrovolně nesplnil povinnost, kterou mu rozhodnutí uložilo (§ 251 osř.). Naproti tomu zkoumání toho, zda listina uvedená v § 262 odst. 2 osř. skutečně prokazuje splnění podmínky podle § 262 odst. 1, je zkoumání skutečnosti podmiňující přípustnost nařízení výkonu rozhodnutí, neboť tato listina doplňuje rozhodnutí, jež má být vykonáno, jen tehdy, má-li obsah potvrzující splnění oné podmínky.

Jak je tomu v případě, v němž bylo řízení zahájeno podle § 81 odst. 1 a 2 osř. bez návrhu usnesením předsedy senátu?

Z toho, že v § 81 odst. 1 je řeč o zahájení řízení „soudem“, lze vyvodit, že usnesení „o zahájení řízení“, které „vydá předseda senátu“ podle § 81 odst. 2 osř., je usnesení předem odhlasované senátem a písemně potom vyhotovené jeho předsedou.

Bylo by paradoxní, kdybychom se domnívali, že senát, když jednal o tom, zda má být usnesením zahájeno ve věcech uvedených v § 81 odst. 1 řízení, nejednal zároveň i o otázce pravomoci a předem ji nerozhodl. Ale bylo by správné, kdybychom tvrdili, že všude, kde byl tento předpoklad splněn, je už vydáním písemného usnesení předsedy senátu o zahájení řízení bez dalšího zároveň vydáno rozhodnutí soudu konstatující pro daný případ existenci soudní pravomoci? Usnesení o zahájení řízení, jak bylo už dříve řečeno, nahrazuje jen návrh na zahájení řízení. Třebas se od tohoto návrhu liší tím, že je to autoritativní rozhodnutí soudní, z čehož plyne, že návrh na zahájení řízení, protože je aktem někoho jiného než soudu, nemůže být zároveň autoritativním soudním rozhodnutím, přece

to samo nemůže zdůvodnit závěr, že ono usnesení (o zahájení řízení) je vždy i usnesením konstatujícím existenci soudní pravomoci. Není jím, není-li v něm nějak tak vyjádřeno, že nelze o smyslu tohoto vyjádření pochybovat jako o takovém, že je jím konstatována existence soudní pravomoci pro danou věc; takovým vyjádřením by bylo nejen výslovné tvrzení existence této pravomoci, ale i tvrzení, že v daném případě jsou splněny všechny procesní podmínky. Neobsahuje-li usnesení, jehož vydáním je podle § 81 odst. 1 osř. řízení zahájeno ve věci v něm uvedené, takové vyjádření soudu, není usnesením řešícím otázku soudní pravomoci pro tento případ a stávají se v souvislosti s touto otázkou i zde mutatis mutandis aktuálními všechny ty problémy, s nimiž jsme se setkali při úvahách o podání návrhu na zahájení řízení — včetně problému, zda a kdy se smí soud zabývat v téže věci víckrát otázkou pravomoci, a také způsob jejich řešení je zde stejný jako tam. Je-li naopak v usnesení o zahájení řízení takové usnesení obsaženo, pak jsou s tím spojeny všechny ty právní důsledky, jaké jsou podle vylíčeného spojeny s vydáním takového usnesení v řízení, které bylo zahájeno podáním návrhu na zahájení řízení.

A jak je to se zkoumáním pravomoci soudu v případě, kde v pracovním sporu předcházelo soudnímu řízení rozhodčí řízení a soudní řízení bylo zahájeno dnem, kterého soudu došly spisy o rozhodčím řízení postoupené mu rozhodčím orgánem?

Rozhodčí orgán postupuje tyto spisy soudu „k dalšímu projednávání“ (§ 213 zák. práce). Tento doslov se zdá nasvědčovat tomu, že je povinností soudu začít řízení v tom stavu, v jakém skončilo řízení před rozhodčím orgánem, a že proto vše, co se stalo v řízení před rozhodčím orgánem, je pro něj závazné. Podle toho by musil soud zejména konat jen řízení o věci samé a nesměl by proto zkoumat např. ani svoji pravomoc ani pravomoc rozhodčího orgánu, jestliže řízení před rozhodčím orgánem ve chvíli, kdy se skončilo, bylo řízením o věci samé. Takovému výkladu oněch slov však brání ustanovení § 82 odst. 2 osř., že řízení je u soudu zahájeno a to dnem, kdy postoupený pracovní spor došel k soudu. Brání tomu i ustanovení § 213 zák. práce, které povinnost rozhodčího orgánu postoupit spor soudu podmiňuje tím, že je rozhodčí řízení „bezvýsledné“. „Bezvýsledným“ pak je, byly-li účastníkem podány proti jeho rozhodnutí včas námitky nebo nebyl-li v něm do 30 dnů od podání návrhu na zahájení řízení uzavřen smír ani vydáno rozhodnutí a některý účastník proto navrhl, aby spor byl postoupen soudu. Z toho naopak je třeba uzavřít, že pokračování v řízení soudem je třeba chápat zcela jinak. Před ním je řízení zahájeno teprve dnem, kdy mu došly spisy. Od toho dne musí zkoumat svou pravomoc na podkladě postoupených spisů, jejichž data si podle potřeby doplní dotazem na účastníky. Základní otázkou, kterou si musí při tom položit, je otázka, zda jde či nejde o pracovní spor ve smyslu § 207 odst. 1 zák.

práce. Odpoví-li si na ni kladně, musí si položit otázku, zda jde o spor, který podle § 208 zák. práce patří výlučně před rozhodčí orgán nebo který naopak podle § 209 patří výlučně před soud nebo který podle týchž ustanovení musí být projednáván nejprve v rozhodčím řízení a teprve když bylo toto řízení bezvýsledné, smí projednávat soud; v souvislosti s touto poslední otázkou musí si odpovědět též na otázku, zda v daném případě před rozhodčím orgánem provedené řízení bylo bezvýsledné podle § 213 zák. práce.

Tento stručný rozbor ukazuje, že je-li řízení v pracovním sporu u soudu zahájeno tím, že mu došly spisy postoupené rozhodčím orgánem, mají tyto spisy funkci návrhu na zahájení řízení a data v nich obsažená mají při zkoumání pravomoci soudem stejný dosah jako data obsažená v návrhu na zahájení řízení v jiných věcech.

Prohlásí-li účastníci v pracovním sporu, ve kterém podle zákona má soudnímu řízení předcházet rozhodčí řízení a toto řízení v něm skutečně bylo provedeno, před soudem dříve než soud vyhlásil rozsudek, že se podrobují rozhodnutí, které o sporu vydal rozhodčí orgán, soud zastaví řízení (§ 108 odst. 2 osř.), protože oním prohlášením účastníků zanikla soudní pravomoc v dané věci.

6. Existence soudní pravomoci je podmínkou soudní příslušnosti, která je další procesní podmínkou.

Existují tři druhy soudní příslušnosti: funkční, věcná a místní. Dříve než má smysl zabývat se věcnou příslušností, musí být dána příslušnost funkční a předpokladem místní příslušnosti je určení funkční i věcné příslušnosti.

a) Funkční příslušnost soudu je dána, je-li známa funkce soudu v daném případě, tj. je-li známo, zda jde o soud, který má konat řízení jako soud prvního stupně, nebo jako soud opravný a o které opravné řízení jde, nebo jako soud dožádaný, nebo konečně jako soud vykonávací (exekuční).

Je snad samozřejmé, že dříve než lze konat opravné řízení, musí být provedeno řízení a vydáno rozhodnutí soudem prvního stupně. Z toho plyne, že o zahájení řízení ve smyslu §§ 79–83 osř. lze mluvit jen tam, kde jde o začátek řízení před soudem prvního stupně. Podle § 9 osř. jsou k řízení v prvním stupni příslušné okresní soudy, nevšímáme-li si místních lidových soudů. Funkční příslušnost soudu prvního stupně je tudíž dána, bylo-li některým z aktů uvedených v §§ 80–82 osř. řízení zahájeno u některého okresního soudu, a nebyla by dána, kdyby bylo zahájeno u některého krajského soudu nebo u nejvyššího soudu. Z toho plyne, že jediným skutkovým předpokladem, podle něhož může soud posoudit svou funkční příslušnost soudu prvního stupně, je to, že mu došel návrh na zahájení řízení nebo že vydal usnesení zahajující řízení nebo že mu byly postoupeny rozhodčím orgánem jeho spisy v pracovním sporu. Výsledkem právního uvažování, tj. aplikace ustanovení § 9 osř. je potom jeho závěr o tom, zda je

či není dána jeho funkční příslušnost pro řízení v prvním stupni, což ovšem předpokládá, že si uvědomí, ke kterému druhu soudů patří jeho soud. Otázka správnosti určení jeho místní příslušnosti tím ovšem není nikterak řešena.

Zásadu perpetuationis fori sice vyslovuje § 11 odst. 1 osř. jen se vztahem na místní příslušnost, ale přesto nelze pochybovat o tom, že tato zásada platí i pro funkční příslušnost v řízení v prvním stupni. Svědčí pro to nejen to, že rozhodujícím, určujícím momentem pro tuto příslušnost je právě funkce, tedy cosi relativně stálého, nýbrž i ustanovení § 13 odst. 1 osř. Jestliže totiž podle něho může nejvyšší soud „odejmout“ věc okresnímu soudu a přikázat ji k řízení na prvním stupni krajskému soudu, pak je jasné, že dokud mu ji neodňal, což může učinit kdykoli za trvání řízení na prvním stupni, trvá i jeho funkční příslušnost, jež může být změněna jen výjimečně a to právě jen tímto aktem nejvyššího soudu. Tento akt nejvyššího soudu je vždy bez dalšího závazný jak pro okresní, tak pro krajský soud, jichž se týká, není proti němu žádného opravného prostředku a byl by účinný, i kdyby neodpovídal podmínkám, na které jej váže § 13 odst. 1. Je vždy adresován tomu okresnímu soudu, u něhož je v dotyčné chvíli konáno na prvním stupni řízení, a individuálně určitému krajskému soudu, třebaš nikoli nadřízenému onomu okresnímu soudu.²⁾ — Zároveň plyne z citovaného § 13 odst. 1 osř., že zmíněný akt nejvyššího soudu může přijít v úvahu teprve po té, když už bylo řízení na prvním stupni u okresního soudu zahájeno.

Je-li v daném případě známa funkční příslušnost soudu pro řízení na prvním stupni, vyplývá z ní jednoznačně i funkční příslušnost pro řízení na druhém stupni (řízení odvolací) jakož i pro obnovu řízení.

Pro obnovu řízení je funkčně příslušný soud, který o věci rozhodoval v prvním stupni (§ 232 odst. 1 osř.). O tom, zda je tato skutečnost v daném případě dána, musí se soud, u něhož byl podán návrh na obnovu, sám přesvědčit z původních spisů o dané věci a nemůže se spokojit jen navrhovatelovým tvrzením. Zároveň je z tohoto ustanovení jasně vidět, že je to určení nejen funkční, nýbrž i místní příslušnosti, tj. určení individuálně určitého soudu. Byl-li na prvním stupni původně příslušný okresní soud (§ 9 osř.), je i pro obnovu příslušný okresní soud, a byl-li to krajský soud (§ 13 odst. 1), je i pro obnovu příslušný krajský soud. S hlediska § 232 odst. 1 osř. je tedy lhostejné, zda se v daném případě o věci původně konalo nebo nekonalo také odvolací řízení. Byl-li soud, který vydal v prvním stupni o věci rozhodnutí, v důsledku soudní reorganizace zrušen, je pro obnovu řízení příslušný soud, který převzal jeho agendu.

²⁾ Vyskytuje se i názor, že je-li určen jiný než onomu okresnímu soudu nadřízený krajský soud, jde už o delegaci.

Odvolacím soudem, soudem druhého stupně je, rozhodl-li na prvním stupni okresní soud, krajský soud (§ 10 odst. 2 osř.), a byl-li soudem, který rozhodl na prvním stupni, krajský soud, je odvolacím soudem nejvyšší soud (§ 13 odst. 2 osř.). Krajský soud přestává být odvolacím soudem, jestliže mu jako odvolacímu soudu nejvyšší soud odňal podle § 13 odst. 1 osř. věc a sám provedl odvolací řízení a rozhodl o odvolání. I zde máme vždy co činit zároveň s určením individuálně určitého, tedy místně příslušného soudu. Odvolacím soudem, je-li jím krajský soud, je totiž, neodejme-li mu věc a nepřisvojí-li si ji nejvyšší soud, ten krajský soud, v jehož územním obvodu je okresní soud, proti jehož rozhodnutí bylo podáno odvolání. Nejde-li současně o přikázání věci podle § 12 osř., není nejvyšší soud, nepřisvojí-li si právo provést řízení o odvolání a rozhodnout o něm, oprávněn odejmout věc příslušnému krajskému soudu jako odvolacímu soudu a přikázat ji k projednání a rozhodnutí některému jinému krajskému soudu.

Rozhodl-li na prvním stupni místní lidový soud, je funkčně příslušný projednat a rozhodnout o odvolání proti jeho rozhodnutí okresní soud a místně příslušný ten okresní soud, v jehož územním obvodu má dotýčný místní lidový soud své sídlo (§ 10 odst. 1 osř., § 33 odst. 1 zák. č. 38/1961 Sb. o místních lidových soudech).

Okresní soud je funkčně příslušný též k přezkoumávání rozhodnutí jiných orgánů než soudů a orgánů, které rozhodují ve věcech důchodového zabezpečení a nemocenského pojištění, pokud je takové přezkoumání zákonem svěřeno soudu. Místně je k tomu příslušný okresní soud, v jehož územním obvodu má své sídlo orgán, který vydal přezkoumávané rozhodnutí, a jde-li o ústřední orgán, okresní soud, v jehož obvodu má bydliště a nemá-li bydliště, tedy se zdržuje ten, jehož se ono rozhodnutí týká (§ 85, § 245 osř.).

Krajský soud je funkčně příslušný konat řízení a rozhodovat též o odvoláních proti rozhodnutím státních notářství (§ 10 odst. 2 osř.) a to těch, která mají sídlo v jeho územním obvodu. I zde může nejvyšší soud ve smyslu § 13 odst. 1 osř. odejmout krajskému soudu věc a místo něho ji projednat a rozhodnout, ne však ji přikázat jinému krajskému soudu, nejde-li zároveň o delegaci podle § 12 osř.

Konečně je krajský soud příslušný přezkoumávat rozhodnutí orgánů ve věcech důchodového zabezpečení a nemocenského pojištění. Místně je k tomu příslušný krajský soud, v jehož územním obvodu má své sídlo orgán, který vydal přezkoumávané rozhodnutí, a jde-li o rozhodnutí ústředního orgánu, soud, v jehož územním obvodu má ten, jehož se rozhodnutí týká, bydliště nebo nemá-li bydliště, kde se zdržuje (§ 85, § 244 odst. 2, § 245 osř.).

Funkční příslušnost pro řízení o stížnosti pro porušení zákona je upravena v § 237 osř. Je určována podle dvou různých skutečností a to buď

podle toho, kdo ji podává (při čemž je lhostejné, kdo vydal napadané rozhodnutí), nebo mimo to i podle toho, kdo vydal napadané rozhodnutí.

Generální prokurátor nebo předseda nejvyššího soudu je oprávněn podat tuto stížnost proti rozhodnutí kteréhokoli soudu (včetně rozhodnutí místního lidového soudu) nebo státního notářství a podá-li ji, rozhoduje o ní nejvyšší soud (§ 237 odst. 1 osř., § 22 odst. 3 a § 25 zák. č. 95/1963 Sb. o státním notářství a o řízení před státním notářstvím). Vedle toho o stížnosti proti rozhodnutí místního lidového soudu, podal-li ji předseda okresního soudu nebo prokurátor, v jejichž územním obvodu má dotýčný místní lidový soud své sídlo, jedná a rozhoduje tento okresní soud (§ 237 odst. 3 osř.). Kde podle osř. rozhoduje okresní soud s konečnou platností, rozhoduje o stížnosti proti jeho rozhodnutí, podal-li ji předseda krajského soudu nebo krajský prokurátor, ten krajský soud, v jehož územním obvodu má dotýčný okresní soud sídlo (§ 237 odst. 2 osř.). Stížnost pro porušení zákona je přípustná též proti rozhodnutí okresního nebo krajského soudu o stížnosti pro porušení zákona. O takové stížnosti potom je oprávněn jednat a rozhodovat vždy jen nejvyšší soud (§ 236 odst. 3, § 237 odst. 1 osř.).

Dožadáným funkčně příslušným soudem je okresní soud a to ten, který je s to povést žádaný úkon ve svém územním obvodu (§ 39 odst. 1 a 2 osř.). Nemůže-li soud provést žádaný úkon ve svém obvodu, postoupí dožádání soudu, který by jej mohl podle jeho názoru provést, a není-li mu takový soud znám, vrátí dožádání dožadujícímu soudu.

Funkčně příslušným nařídit a provést soudní výkon rozhodnutí je vždy okresní soud, pokud mu nejvyšší soud věc podle § 13 osř. neodejme a nepřikáže ji určitému krajskému soudu. Místně příslušný je, týká-li se výkon rozhodnutí nemovitosti, výlučně okresní soud, v jehož obvodu je tato nemovitost (§ 252 odst. 3 osř.). Otázku, zda věc, o níž jde v daném případě, je nebo není nemovitostí, si musí soud zodpovědět podle občanského zákoníka. Nejde-li po právu o nemovitost (navrhovatelův názor na to soud nijak nezavazuje), je místně příslušný obecný okresní soud povinného (§ 252 odst. 1 osř.). Jen v případě, že povinný nemá v Československu svůj obecný soud, je místně příslušný okresní soud, v jehož obvodu má povinný svůj majetek a jde-li o výkon rozhodnutí přikázáním pohledávky, obecný soud dlužníka povinného (§ 252 odst. 2 osř.).

b) S věcnou příslušností soudu se setkáváme, jakmile si položíme otázku, který druh soudu je příslušný konat řízení a rozhodovat o věci samé na prvním stupni. Na první pohled se zdá, že je to táž otázka, kterou jsme si položili a též zodpověděli, když jsme mluvili o funkční příslušnosti ve spojitosti s řízením na prvním stupni. Nejde zde tedy o záměnu funkční a věcné příslušnosti, popřípadě o zbytečnost institutu věcné příslušnosti?

Pochybnost, která je v této otázce vyjádřena, by byla oprávněna, kdyby odpověď na otázku, který druh soudu je příslušný konat řízení a rozho-

dovat o věci samé na prvním stupni, bylo možné dát jen na základě jediného kritéria a to právě jen podle kritéria, které nám umožnila vyslovit — v souhlasu s § 9 osř. —, že k řízení na prvním stupni jsou příslušné funkčně okresní soudy. Vlastním důvodem toho, že jsme to vyslovili, bylo to, že jsme srovnávali řízení opravné s řízením na prvním stupni čili že jsme z existence opravného řízení vyvodili nutnost existence řízení na prvním stupni. Když však máme zjištěnu nutnost existence řízení na prvním stupni a z toho vyvozen závěr, že je třeba rozlišovat mezi funkční příslušností soudů pro toto řízení a funkční příslušností soudů pro řízení opravné, nic nám nebrání tomu, abychom se netázali, zda také povaha věci samé nemůže být důvodem k tomu, abychom podle ní rozlišovali, který druh soudu je a který není oprávněn konat řízení a rozhodovat na prvním stupni, čili abychom se tázali po věcné příslušnosti soudu první stolice.

V dřívějších dobách potřeba rozlišování druhů soudů podle jejich věcné příslušnosti byla nápadnější než dnes, neboť dříve se tato jejich příslušnost určovala jednak podle toho, o jaký druh věci samé šlo (*ratio causae*), jednak podle toho, jakou majetkovou hodnotu měla tato věc (předmět právního vztahu, o němž šlo v řízení) (*ratio valoris*). Dnes už zde rozlišujeme jen mezi příslušností okresního soudu na jedné straně a místního lidového soudu na druhé straně. Znaky, z nichž vyplývá toto rozlišení, jak je stanoví §§ 22 a 23 zák. č. 38/1961 Sb., jsou však jen jednostranně zaměřeny, neboť podle nich může okresní soud projednávat i ty věci, které podle nich patří před místní lidový soud, takže místní lidový soud smí jako věcně příslušný soud projednávat věci uvedené v § 22 cit. zák. jen obrátí-li se s nimi na něj navrhovatel popřípadě navrhovatel spolu s odpůrcem. Ve skutečnosti koná místní lidový soud v občanskoprávní věci řízení jen v minimálním počtu případů. Protože pak ještě řidší jsou případy, v nichž konal v prvním stupni řízení a rozhodoval krajský soud podle § 13 osř., můžeme říci, že okresní soudy ve skutečnosti nyní konají řízení a rozhodují na prvním stupni ve všech občanskoprávních věcech, takže se zde co do rozsahu kryje věcná příslušnost s funkční příslušností a věcná příslušnost právě pro svou universalnost se stává nenápadnou. Nápadnou by se však ihned stala, kdyby místní lidový soud projednal a rozhodl věc, která podle cit. ustanovení zák. č. 38/1961 Sb. do jeho příslušnosti nepatří, nebo kdyby věc projednal a rozhodl na prvním stupni krajský soud, aniž mu ji přikázal nejvyšší soud podle § 13 odst. 1 osř., nebo kdyby při změně zákona byly některé druhy věcí svěřeny do výlučného projednávání a rozhodování krajským soudům.

Protože věcná příslušnost okresního soudu se co do rozsahu kryje se soudní pravomocí i s funkční příslušností soudu v první stolici, nemusí ji, je-li nepochybná existence soudní pravomoci v daném případě, tento soud vůbec zkoumat, neboť je dána. Místní lidový soud musí však vždy zkoumat,

zda věc u něho zahájena je majetkovým sporem a kterému typu majetkových sporů podle § 22 zák. č. 38/1961 Sb. odpovídá a podle toho řešit otázku své pravomoci i věcné příslušnosti.

c) Místní soudní příslušnost je příslušnost individuálně určitého soudu už známého druhu, ať už je tento druh určen podle funkční příslušnosti nebo podle věcné příslušnosti. Protože nejvyšší soud je jediným soudem svého druhu ve státě, nemá smyslu mluvit u něho o místní příslušnosti jako o zvláštní právní instituci. Krajské soudy přicházejí za nynějšího právního stavu u nás v úvahu jen jako soudy druhého stupně nebo jako soudy judikující o stížnosti pro porušení zákona. Při výkladu o těchto dvou jejich funkcích jsme si už všímali též otázek jejich místní příslušnosti. Totéž se stalo při výkladu o stejných funkcích u okresních soudů, jejichž místní příslušnost jsme respektovali též v souvislosti s jejich funkcí soudů dožádaných a soudů vykonávajících rozhodnutí.

Zbývá nám tedy přihlédnout k otázkám místní příslušnosti okresních soudů v jejich funkci soudů prvního stupně. Pro tuto místní příslušnost stanoví § 11 odst. 1 osř. zásadu perpetuationis fori, která říká, že jsou-li dány v daném případě v době zahájení řízení skutkové podmínky místní příslušnosti soudu, u kterého je řízení zahájeno, trvá tato jeho příslušnost až do skončení řízení v dané věci, i když se ony podmínky za trvání řízení změnilly. Tato příslušnost trvá i po dobu, po kterou se koná řízení odvolací, jež se ovšem koná u jiného soudu; dokladem jejího trvání je to, že má-li se v důsledku zrušení rozhodnutí, proti němuž bylo podáno odvolání, pokračovat v řízení, vrací se věc soudu prvního stupně (§ 221 odst. 2 osř.), jemuž se vrací, i když o odvolání bylo rozhodnuto jinak (§ 225 osř.).

Zásada perpetuationis fori není však bezvýjimečná. Především místně příslušným se nemusí vždy stát soud, u něhož bylo řízení zahájeno, a nemusí se jím stát vždy už v okamžiku zahájení řízení. Soud, u něhož bylo řízení zahájeno, se nestává příslušným, prohlásil-li se hned po zahájení řízení důvodně nepřislušným a buď věc postoupil jinému soudu považovanému za příslušný anebo ji za podmínek § 11 odst. 3 osř. předložil nejvyššímu soudu, aby určil místně příslušný soud (§ 105 odst. 2). Jiná možnost nastává tím, že soud, u něhož bylo řízení zahájeno, byl po zákonu tehdy místně příslušný, ale ztratil tuto příslušnost, protože věc byla buď delegací podle § 12 nebo příkázáním podle § 13 odst. 1 osř. svěřena jinému soudu. Třetí možnost vyplývá z předchozích dvou a spočívá v tom, že soud, u něhož nebylo řízení zahájeno a který nebyl příslušný, stal se místně příslušným, protože mu byla věc postoupena soudem, u něhož bylo řízení zahájeno, nebo protože byl delegován nebo určena jeho příslušnost podle § 11 odst. 3 nebo příkázáním podle § 13 odst. 1 osř. Konečně soud, u něhož bylo řízení zahájeno, ale nebyl po zákonu příslušný, stane se po zákonu místně příslušným, protože jednal o věci samé a účastník, který byl oprávně-

něn namítnout nepřislušnost, nenamítl ji nejpozději při svém prvním procesním úkonu (§ 105 odst. 1 osř.).

Jak plyne z § 211 osř., platí zásada perpetuationis fori také se vztahem na místní příslušnost odvolacího soudu, podle § 244 odst. 1 osř. též se vztahem na místní příslušnost soudu přezkoumávajícího rozhodnutí jiných orgánů než soudů a podle § 232 odst. 2 osř. i se vztahem na místní příslušnost soudu konajícího řízení o obnově. Také všechny právé uvedené eventualy modifikující tuto zásadu jsou myslitelné i u uvedených opravných soudů. Lze mít za to, že ač se o tom osř. nezmiňuje, lze to vše vztahovat též na místní příslušnost soudu projednávajícího stížnost pro porušení zákona, neboť i řízení o ní je občanským soudním řízením. Z § 254 odst. 1 osř. lze vyvodit, že se to vše vztahuje i na místní příslušnost soudu v řízení vykonávajícím — zde ovšem s modifikací vyplývající z toho, že prodej nemovitosti povinně provádí státní notářství podle ustanovení notářského řádu (§ 336 odst. 1 osř.).

Přenesení příslušnosti soudu dosud příslušného na jiný soud je umožněno jen ve věcech péče soudu o nezletilé a v řízení opatrovnickém podle § 177 odst. 2 a § 193 osř.

Rozhodnutí nejvyššího soudu o místní příslušnosti soudu podle § 11 odst. 3 a § 13 odst. 1 jakož i rozhodnutí soudu o delegaci (§ 12) jsou skutečnostmi, které samy zakládají místní příslušnost soudu. Takové rozhodnutí je vždy doručeno soudu, jehož příslušnost se jím zakládá od okamžiku jeho doručení a který je jím vázán. Naproti tomu doručení rozhodnutí postupujícího věc soudu jako příslušnému ať podle § 105 odst. 2 nebo podle § 177 odst. 2 či podle § 193 osř. samo o sobě není skuteností určující adresátovu místní příslušnost, neboť je podmíněno buď — třebas mlčenlivým — souhlasem adresáta nebo — v případě jeho nesouhlasu — rozhodnutím nadřízeného soudu (§ 105 odst. 3, § 177 odst. 2, § 193), jež mu ovšem musí být doručeno. V prvním případě je adresátova příslušnost závazně určena takovým jeho počinem, z něhož vyplývá jeho souhlas s postoupením věci, zejména jeho úkonem znamenajícím řízení o věci samé, ve druhém případě doručením rozhodnutí nadřízeného soudu adresátovi. Pro nějaké zvláštní ověřování skutečností zakládajících příslušnost zde tedy není důvodu, neboť na vzniku těchto skutečností má adresát činný nebo trpný podíl.

Místně nepřislušný soud se stává závazně místně příslušným v případě § 105 odst. 1 osř. jen v důsledku dvou skutečností, jež musí být obě dány a to tím, že se neprohlásil místně nepřislušným a začal jednat o věci samé, a tím, že účastník při svém prvním procesním úkonu, k němuž mu dal soud příležitost, nepodal námitku nepřislušnosti. Ani zde není nic, co by si měl nebo mohl zvlášť ověřovat soud, o jehož příslušnost jde.

Ostatní skutečnosti, které podle osř. zakládají místní soudní příslušnost

v řízení na prvním stupni, jsou pestré. Jejich poznávání si usnadníme, budeme-li rozlišovat místní příslušnost obecnou a zvláštní a uvnitř této příslušnost na výběr danou a výlučnou.

Obecnou je místní příslušnost určovaná podle obecného soudu účastníka, který je navrhovatelovým odpůrcem (§ 84 osř.). Obecným soudem občana je soud, v jehož územním obvodu má občan bydliště, a nemá-li bydliště, soud, v jehož obvodu se zdržuje (§ 85 odst. 1). Obecným soudem organizace je soud, v jehož obvodu má organizace sídlo (§ 85 odst. 2), a obecným soudem státu soud, v jehož obvodu nastala skutečnost, která zakládá uplatněné právo (§ 85 odst. 3).

O zvláštní příslušnosti dané na výběr mluvíme tam, kde zákon přiznává navrhovateli právo volit v návrhu na zahájení řízení buď obecný soud odpůrcův nebo určitý jiný soud. Skutečnosti, které zakládají místní příslušnost soudu, který může navrhovatel volit místo odpůrcova obecného soudu, popřípadě věci, ve kterých může tuto volbu provést, vypočítává § 87 osř. Skutečnosti, podle kterých se určuje místní příslušnost československého soudu, jestliže navrhovatel volí československý soud místo jinak příslušného soudu cizozemského, vypočítává § 86 osř.

Se zvláštní příslušností výlučnou se setkáváme v případech, ve kterých zákon prohlašuje místo obecného soudu za příslušný jiný soud, takže neponechává navrhovateli oprávnění volit mezi obecným a tímto zvláštním soudem výlučným. Skutečnosti, které se tu uplatňují jako momenty zakládající tuto výlučnou příslušnost, a věci, ve kterých se takto uplatňují, vypočítává § 88 osř.

Podrobnosti o tom, které skutečnosti zakládají a kdy zakládají místní příslušnost na výběr danou popřípadě výlučnou, zde nebudeme uvádět. Někdy jde o poslední bydliště účastníkovy, jindy o jeho majetek, opět jindy o účastníkovy pracoviště, o místo, kde nastala událost způsobivší škodu, o platební místo, o poslední společné bydliště manželů, o obecný soud navrhovatele, o polohu nemovitosti atd. Všechny tyto skutečnosti stejně jako skutečnosti zakládající obecnou soudní příslušnost, je-li návrh na zahájení řízení podáván u soudu obecného, musí být uvedeny v návrhu na zahájení řízení popřípadě v usnesení soudu o zahájení řízení, při čemž však je není třeba výslovně označovat jako skutečnosti zakládající místní příslušnost dotyčného soudu. Existenci (pravdivost údajů) těch z nich, které jsou pro věc samu lhostejné, tj. pro rozhodování o věci samé nemají význam, musí soud, jsou-li pochybné, ověřovat event. i dokazováním a teprve podle výsledku tohoto ověřování bude moci rozhodnout, zda je či není dána jeho místní příslušnost. Sem patří zejména údaje o bydlišti, pobytu, sídle, posledním bydlišti toho či onoho účastníka, o posledním společném bydlišti manželů (§ 88 písm. a), o stálém pracovišti navrhovatelova odpůrce (§ 87 písm. a), o sídle zastupitelství cizozemské organizace v Československu,

o tom, kde je majetek osoby neznámého pobytu (§ 88 písm. e). Existenci jiných takových skutečností nebude třeba zvlášť ověřovat, protože bude soudu patrně známa. Tak zejména místo psychiatrické léčebny (§ 88 písm. d) nebo sídlo rozhodčího orgánu (§ 88 písm. g) nebo státního notářství (§ 88 písm. ch). Že a který soud rozhodoval o rozvodu (§ 88 písm. b) nebo prováděl výkon rozhodnutí (§ 88 písm. i) musí si soud vždy ověřit dotyčnými soudními spisy stejně jako si musí dotyčnými notářskými spisy ověřit, že a které státní notářství projednává dědictví (§ 88 písm. ch). Platební místo (§ 87 písm. e) si ověří předloženou směnkou nebo šekem. Vznikla-li by pochybnost o místě, kde nastala událost, z níž navrhovatel podle jeho návrhu na zahájení řízení vznikl uplatňovaný nárok (§ 85 odst. 3, § 87 písm. b), musil by si soud dokazováním ověřit pravdivost navrhovatelova tvrzení o tom. Avšak podrobný popis této události samé a zjišťování toho, zda z ní vznikl navrhovatelem uplatňovaný návrh, je už součástí řízení o věci samé, nikoli ověřováním skutečnosti zakládající místní soudní příslušnost.

V případech uvedených v § 86 odst. 2, § 87 písm. b), d), e) a § 88 písm. a)–f), h)–i) osř. patří k podmínkám místní příslušnosti soudu – vedle už vzpomínaných skutečností – též hmotněprávní charakteristika věcí, o níž má jít v řízení o věci samé. V nějaké formě musí každou takovou věc označit navrhovatel sám už v návrhu na zahájení řízení. Poněvadž však tato jím provedená charakteristika je hmotněprávní charakteristikou, která soud nezavazuje, musí si soud v každém případě její správnost ověřit – ovšem nikoli dokazováním pravdivosti skutkových tvrzení uváděných pro to v návrhu na zahájení řízení (nejde o skutečnosti, o nichž byla výše řeč), nýbrž subsumpcí těchto tvrzení, jimiž jako takovými je soud vázán, pod příslušná ustanovení hmotného práva. Ukázala-li by mu tato subsumpce, že navrhovatelova charakteristika je podle předpisů hmotného práva nesprávná, musil by konstatovat, že v daném případě nejsou splněny podmínky pro jeho místní příslušnost, a prohlásit se nepřislušným. Jen kdyby podle této subsumpce spolu se zjištěním pravdivosti výše zmíněných navrhovatelových skutkových tvrzení, jež nesouvisejí s věcí samou, konstatoval, že je místně příslušný, mohl by přistoupit k jednání o věci samé a při něm si ověřovat dokazováním, kde by toho bylo třeba, pravdivost navrhovatelových tvrzení, jimiž charakterizoval hmotněprávně věc samou.

Vnucuje se otázka, proč při určování místní příslušnosti soudu v řízení na prvním stupni není soud vázán navrhovatelovými tvrzeními o skutečnostech naší první skupiny, kdežto skutečnostmi zakládajícími soudní pravomoc nebo funkční (a stejně věcnou) příslušnost v řízení na prvním stupni, která uvedl navrhovatel v návrhu na zahájení řízení, jak bylo dříve vysvětleno, vázán je? Odpovědí, že je to důsledek rozdílu mezi pravomocí, funkční a věcnou příslušností na jedné straně a místní příslušností na druhé straně,

se nelze spokojit. Rozdíl mezi nimi spočívá totiž ve stupni obecnosti určení: pravomoc rozmezují soudy a jiné orgány, funkční a věcná příslušnost jednotlivé druhy soudů, kdežto místní příslušnost jednotlivé soudy už určeného druhu, takže zde máme co činit s poměry obecného (pravomoc) ku zvláštnímu (funkční a věcná příslušnost) a k jednotlivému (místní příslušnost). Právě vzhledem k těmto poměrům ukazujícím na logickou prioritu obecného před zvláštním a zvláštního před jednotlivým bychom musili dospět k závěru, že určení pravomoci musí být spolehlivější, tudíž soudně ověřeně zajištěno než určení funkční nebo věcné příslušnosti a toto spolehlivěji než určení místní příslušnosti, kdežto skutečná situace podle platného práva je, jak jsme viděli, opačná. Rozdíl ve stupni obecnosti určení kompetence tedy není s to vysvětlit a tím zodpovědět položenou otázku.

Při jejím zodpovídání musíme vyjít jako z axiomatu z nutnosti rozlišovat řízení o věci samé a řízení o jeho přístupnosti, při čemž toto je logické prius onoho. Zkoumání existence jak soudní pravomoci, tak všech druhů soudní příslušnosti je vždy obsahem řízení tvořícího toto logické prius. Proto skutečnosti zakládající kteroukoli z těchto kompetencí musí se kvalitativně odlišovat od skutečností, které podmiňují kladné rozhodnutí v kterémkoli řízení o věci samé. Skutečnosti podmiňující kladné rozhodnutí v řízení o věci samé jsou vždy skutečnostmi relevantními hmotněprávně, kdežto skutečnosti podmiňující konstatování kterékoli soudní kompetence jsou vždy skutečnostmi relevantními procesněprávně. V tom tkví jejich kvalitativní rozdíl. Aby se mohly skutečnosti, které by mohly být hmotněprávně relevantní, dostat do občanského soudního řízení vůbec, tj. stát se předmětem jednotlivého takového řízení, musí být soudu někým jiným tvrzeny. Hmotněprávně relevantní může být tedy obsah tohoto tvrzení, kdežto samo toto jejich tvrzení je vždy aktem řízení a tudíž skutečností relevantních procesněprávně. Vedle těchto tvrzení jsou v jednotlivých řízeních tvrzení, jejichž obsah sám je pouze procesněprávně relevantní, kdežto hmotněprávně je lhostejný. Tvrzení tohoto typu přicházejí v úvahu, jak jsme viděli, pouze jako skutečnosti podmiňující místní soudní příslušnost, nikoli též jako skutečnosti podmiňující soudní pravomoc nebo funkční nebo věcnou příslušnost. Jen skutečnosti tohoto typu, tj. jen pravdivost obsahu tvrzení tohoto typu může být, má-li soud o ní pochybnosti, předmětem ověřování dokazováním, neboť jsou to odkazy na smyslově chapatelné individuální jevy a zjištění jejich existence není nijak s to ovlivnit rozhodování o věci samé. Pro zjišťování soudní pravomoci ani funkční nebo věcné příslušnosti skutková tvrzení tohoto typu nepřicházejí v úvahu, zákon s nimi nepočítá, neboť bezprostředním cílem je tu zjišťování nikoli individuálního jevu, tj. individuálně určitého soudu, nýbrž čehosi obecnějšího. K tomu účelu stačí, jestliže je soudu podán návrh na zahájení řízení, sama

navrhovatelova tvrzení obsažená v tomto návrhu, jejichž obsah odkazuje na skutečnosti relevantní jen hmotněprávně; pro případ, že se ukáže v řízení o věci samé pravdivými, umožňují závěr, že jde o věc vyplývající ze vztahů občanskoprávních nebo rodinných popř. družstevních či pracovních a tudíž patřící do pravomoci soudů (§ 7 osř.) a to v prvním stupni do příslušnosti okresních soudů (§ 9 osř.). Tento závěr si musí učinit soud sám bez ohledu na to, zda je či není *expressis verbis* obsažen v návrhu; je-li kladný, nijak nepraejudikuje obsahu rozhodnutí o věci samé, a je-li záporný, nic neříká o existenci nároku uplatněného v návrhu.

7. Lze považovat nepředpojatost soudce a správné obsazení soudu za procesní podmínky? V § 221 odst. 1 písm. b) a v § 228 odst. 1 písm. d) osř. je nedostatek procesních podmínek vzpomínán vedle účasti soudce vyloučeného a vedle nesprávného obsazení soudu. Z toho plyne, že je osř. nepovažuje za procesní podmínky. Jejich účinky, přesněji: účinky jejich nedostatku však staví na roveň účinkům nedostatku procesních podmínek, neboť v § 221 jej uvádí jako důvod zrušení rozsudku soudu prvního stupně soudem odvolacím a v § 228 jako důvod obnovy řízení. Je toto jeho stanovisko správné?

Na straně soudu jsou procesními podmínkami nepochybně jeho pravomoc a všechny druhy jeho příslušnosti. Procesními podmínkami jsou proto, že jen ten soud, u něhož jsou všechny splněny, je oprávněn a povinen konat v daném případě řízení o věci samé a rozhodnout o ní. O tom, zda jsou v daném případě všechny splněny, jedná a rozhoduje vždy soud, u něhož bylo v daném případě řízení zahájeno, a to i tehdy, když závěrem řízení rozhodne, že ta či ona z nich splněna není. Týž soud, pokud má za to, že jsou všechny v daném případě splněny, jedná a rozhoduje i o všech ostatních procesních podmínkách a považuje-li též je všechny za splněny, provede též řízení o věci samé a rozhodne o ní.

Požadavky nepředpojatosti a řádného obsazení soudu jsou požadavky kladenými na osoby soudců, nikoli na soud jako orgán státu. Nepředpojatost je vlastnost požadovaná od každého soudce bez výjimky a řádné obsazení soudu předpokládá nejen zákonu odpovídající počet soudců, nýbrž i zákonu odpovídající kvalitu jednotlivých soudců, tj. musí jít někdy o sbor složený jen ze soudců z povolání, jindy o sbor složený ze soudců z povolání i ze soudců z lidu, přičemž předsedat musí soudce z povolání (§ 36 odst. 2 osř.). Mimo to od okamžiku, kdy se stane pochybnou nepředpojatost ať samosoudce nebo některého člena sboru soudců konajících v daném případě řízení, nesmí ani tento samosoudce ani tento sbor pokračovat v řízení ani o věci samé ani o jakékoli jiné otázce včetně o některé procesní podmínce nebo o nepředpojatosti. Tím méně je oprávněn rozhodovat o čemkoli, zejména o předpojatosti (§§ 14–17 osř.). Totéž platí i o zjištění nesprávného obsazení. Opatření potřebná k tomu, aby mohlo být pokračováno v řízení

před nepředpojatým soudcem nebo soudci a před soudem řádně obsazeným, činí nikoli některý či někteří z nich, nýbrž předseda soudu.

Požadavky nepředpojatosti soudce a řádného obsazení soudu jsou tedy, jak vidět, požadavky a předpoklady jiného druhu než procesní podmínky. Jejich nedostatek znemožňuje pokračovat i v řízení o procesních podmínkách a je odstranitelný jen administrativně právním zásahem. Jsou to požadavky a předpoklady mimoprocesní povahy. Proto je osř. správně nezařazuje mezi procesní podmínky v technickém smyslu.

Vzhledem k ustanovení § 72 osř. nelze ani nedostatek řízení o smíření manželů (§ 70) považovat za nedostatek procesní podmínky řízení o rozvod manželství.

II. Význam nutnosti rozlišovat řízení o věci samé jako řízení, ve kterém se uplatňují vedle procesněprávních ustanovení též hmotněprávní ustanovení, od řízení o jeho přípustnosti se ukazuje též při zkoumání způsobilosti být účastníkem řízení jako další procesní podmínky.

1. Způsobilost být účastníkem řízení má podle § 19 osř. předně ten, kdo má způsobilost mít práva a povinnosti. Práva a povinnostmi jsou zde myšleny pouze práva, která lze uplatňovat u soudu v občanském soudním řízení, a povinnosti, které je oprávněn ukládat soud v tomto řízení, tedy práva a povinnosti přiznané a stanovené v těch úsecích hmotněprávních předpisů, kterými je v § 7 osř. vymezena občanskoprávní pravomoc soudů. Způsobilost být účastníkem řízení je tedy podle toho v § 19 osř. vymezena odkazem na způsobilost být subjektem práv a povinností podle zmíněných hmotněprávních předpisů. To je logické, neboť tomu, kdo nemá právě tuto hmotněprávní subjektivitu, by nebylo možné ani v občanskoprávním řízení přiznat tato práva a uložit příslušnou povinnost. Z toho plyne povinnost soudu už hned po zahájení řízení zjistit, zda všichni, kdo v daném případě vystupují a mají vystupovat jako účastníci, mají po právu onu subjektivitu k tomu a přihlížet k tomu i kdykoli později za řízení.

Nelze přehlížet zároveň, že ne každý, kdo má právní subjektivitu ve věcech uvedených v § 7 osř., má ji ve všech tam uvedených věcech. Je např. nepochybné, že právnická osoba nemá právní subjektivitu ve vztazích rodinného práva a nemá způsobilost být pracovníkem ve smyslu § 11 zák. práce. I tohoto omezení rozsahu způsobilosti být subjektem práv a povinností jako momentu rozhodujícího o způsobilosti být účastníkem řízení je si třeba všítat při výkladu ustanovení § 19 osř. pro potřebu rozhodnout, zda ten, kdo v dané věci vystupuje jako účastník, má způsobilost být účastníkem právě v této věci, třebas ji v jiné věci nepochybně má.

Vystupuje-li jako účastník fyzická osoba, nelze si představit, dokud žije, takovou situaci, za níž by bylo možné pochybovat o jeho způsobilosti být účastníkem, a to — přes doslov § 11 zák. práce — ani v pracovněprávním sporu. Tato pochybnost však může vzniknout, vystupuje-li jako účastník

nějaký kolektiv či organizace, což může být vzhledem k ustanovení § 3 odst. 1 zák. č. 97/1963 Sb. aktuální zejména u cizozemské organizace. Pouhé její tvrzení, že ji má, samo o sobě zde nemůže stačit, protože je ve skutečnosti skutkově nepodloženým právním závěrem, kterým soud není vázán. Bude zde tudíž třeba důkazu předložením statutu, výpisem z rejstříku apod. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že pro rozhodování o otázce způsobilosti mít práva a povinnosti jakožto podmínky zjištění existence způsobilosti být účastníkem je jediné rozhodující doba konání řízení a vydání rozhodnutí v něm (§ 154 odst. 1, § 167 odst. 2 osř.), kdežto pro rozhodování o otázce způsobilosti mít práva a povinnosti jako okolnosti, na níž závisí obsah rozhodnutí o věci samé, je jediné rozhodující vždy dřívější doba té události, z níž je vyvozováno právo či povinnost uplatnění k návrhu na zahájení řízení. Proto skutečnosti zjišťované event. dokazováním pro závěr o existenci či neexistenci způsobilosti být účastníkem nepraejudikují rozhodnutí o věci samé.

Nedostatek způsobilosti být účastníkem řízení nelze zaměňovat s mylným označením účastníka. Omyl v označení se snadno opraví změnou označení s účinky ex tunc, kdežto nedostatek způsobilosti být účastníkem je zpravidla neodstranitelný a je-li ve zvláštním případě přes to odstraněn, má to účinky ex nunc.

Nedostatek způsobilosti být účastníkem řízení nelze zaměňovat ani s nedostatkem věcné legitimace účastníka. Nedostatek způsobilosti být účastníkem řízení znemožňuje vydat jakékoli rozhodnutí o věci samé, kdežto nedostatek věcné legitimace ovlivňuje obsah rozhodnutí o věci samé a předpokládá, že účastník, u něhož se vyskytuje, je způsobilý být subjektem hmotného práva nebo povinnosti obecně jakož i toho konkrétního práva nebo povinnosti, o něž v daném procesu jde, ale právě v daném případě se jím nestal a stal se jím někdo jiný.

Tento rozdíl má své důsledky v případě úmrtí účastníka během řízení. Je nepochybné, že toto úmrtí má v každém případě za následek ztrátu účastníkovy subjektivity jak hmotněprávní, tak procesněprávní, tj. jak ztrátu jeho způsobilosti k právům a povinnostem a jeho věcnou legitimaci v daném případě, tak ztrátu způsobilosti být účastníkem, jakož i pozbytí možnosti kdykoli v budoucnosti některou z nich získat.

Ale co do dalších důsledků rozlišuje osř. úmrtí účastníka v manželských věcech na jedné straně (§ 107 odst. 2) a jeho úmrtí v majetkové věci na druhé straně (§ 107 odst. 3). V majetkové věci se v důsledku účastníkovy úmrtí řízení nejprve přeruší a potom se v něm pokračuje s jeho dědici, neboť na ně úmrtím účastníka (§ 480 obč. zák.) přešla jeho práva a jeho povinnosti mající majetkovou povahu, tudíž i jeho věcná legitimace k majetkovému právu či povinnosti, o něž jde v řízení; to vše ovšem by nemohlo nastat, kdyby nebyli nejpozději tehdy měli způsobilost mít taková práva

či povinnosti, a z toho plyne, že současně nabyli způsobilosti být účastníky řízení přerušného úmrtím jejich právního předchůdce. Naproti tomu manželská věc v pojetí § 107 odst. 2 osř. předpokládá existenci skutečného nebo domnělého manželství, v němž jedním z manželů je účastník, který zemřel, čímž toto manželství zaniklo. Toto individuálně určité manželství nemůže vůbec jako takové pokračovat, ani nemůže být obnoveno novým sňatkem pozůstalého manžela. V manželství tedy zemřelý manžel nemá ani nemůže mít žádného právního nástupce. Další řízení v manželské věci se tudíž stává bezpředmětným a musí být zastaveno, protože u jednoho z manželů smrtí zanikla jeho způsobilost být účastníkem. Možnost výjimky v případě řízení o neplatnost manželství připouští zákon o rodině v § 16. Úmrtí účastníka jak v majetkové, tak v manželské věci musí být vždy prokázáno.

Podle druhé eventuality § 19 osř. má způsobilost být účastníkem řízení také ten, kdo sice nemá způsobilost mít hmotná práva nebo povinnosti, ale zvláštní zákonný předpis mu ji přiznává. Pro závěr, zda ten, kdo v daném případě vystupuje jako účastník, má podle této eventuality způsobilost být účastníkem, stačí srovnat znaky, jež ho charakterizují, se znaky, na které dotýčný předpis váže tuto způsobilost.

2. Procesní způsobilost, jejímž předpokladem je existence způsobilosti být účastníkem, má podle § 20 osř. účastník v tom rozsahu, v jakém má způsobilost vlastními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti. I zde jde o práva a povinnosti podle předpisů těch úseků hmotného práva, jež upravují věci patřící do pravomoci soudu.

Způsobilosti uzavřít manželství se nabývá za podmínek stanovených v §§ 13 a 14 zák. o rodině, podmínky a rozsah způsobilosti nabývat práv a brát na sebe povinnosti v pracovních věcech stanoví §§ 11 a 12 zák. práce, ve všech ostatních věcech §§ 8—10 obč. zák. Podle těchto předpisů rozhoduje zde především věk účastníka a někdy soudní rozhodnutí. V případě pochybnosti je si třeba tyto skutečnosti ověřit. Ovšem stejně jako při zjišťování podkladů pro závěr o způsobilosti být účastníkem i zde, když si soud ověřuje procesní způsobilost, nijak svým závěrem o tom nepraejudikuje obsahu rozhodnutí o věci samé, neboť pro procesní způsobilost je rozhodující skutkový stav z doby, kdy se koná řízení, kdežto pro rozhodnutí o věci samé, jde-li o způsobilost k právním úkonům skutkový stav z dřívější doby. Zde právě tento rozdíl je zvlášť významný, neboť není nijak zvlášť řídkým zjevem, že občan, který v době události, na základě které je rozhodováno o věci samé, měl způsobilost k právním úkonům, později před zahájením řízení nebo v průběhu řízení pozbyl procesní způsobilosti, nebo naopak.

Právnícké osoby podle jednoho názoru, zastávaného v sovětské literatuře, mají vždy, tj. tak dlouho, dokud mají hmotněprávní subjektivitu, také

hmotněprávní způsobilost k právním úkonům a proto i procesní způsobilost, podle druhého názoru ji nemají nikdy, neboť nemohou nikdy jednat bez svého statutárního zástupce nebo bez někoho jiného k tomu pověřeného. Který z těchto dvou názorů je vyjádřen v osř.? Jasnou nutnost, aby někdo takový v řízení za právnickou osobu vždy jednal, uznává osř. v § 21 odst. 1. Občan, který nemá procesní způsobilost, musí být podle § 22 zastoupen svým zákonným zástupcem, což ovšem neznemožňuje, aby byl zastoupen také zvoleným zástupcem (§ 24) na základě plné moci, kterou mu udělí zákonný zástupce buď pro celé řízení nebo pro určité úkony (§ 28 odst. 1). Skutečnost, že především statutární zástupce má v řízení zastupovat právnickou osobu, svědčí spíše pro procesní nezpůsobilost právnické osoby než pro její způsobilost, neboť její statutární zástupce je s procesního hlediska totéž jako zákonný zástupce občana. Osobu „pověřenou za organizaci jednat“ (§ 21 odst. 1 osř.) lze myslím považovat za zvoleného zástupce účastníka ve smyslu § 24, neboť liší-li se od něho, pak je to v tom, že zvolený zástupce se musí prokázat plnou mocí danou účastníkem pro proces nebo pro jednotlivé úkony, kdežto pověřený se musí prokázat dokladem svědčícím o tom, že podle dělby platné pro pracovníky dané právnické osoby patří věc, o níž jde v procesu, do úseku pověřeného pracovníka, tedy rozdíl je procesně bezvýznamný. Proto lze mít za to, že podle osř. všechny právnické osoby jsou procesně nezpůsobilé.

V § 23 osř. se praví, že vyžadují-li to okolnosti případu, může soud rozhodnout, že ten, kdo nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, musí být v řízení zastoupen svým zákonným zástupcem, i když jde o věc, v níž by jinak mohl jednat samostatně. Je to ustanovení, jež má poskytnout zvýšenou ochranu zájmů nezletilcům v pracovních sporech a zletilcům s omezenou způsobilostí k právním úkonům a tudíž i s omezenou procesní způsobilostí v případech, v nichž se ukazuje, že účastník dobře nechápe své zájmy ani tam, kde podle zákona nebo soudního rozhodnutí je samostatný a měl by je chápat.

Rozsah procesní způsobilosti je, jak vidět, obecně omezen v zákoně a u jednotlivců může být tím, že soud omezí na určité druhy věcí jejich způsobilost k právním úkonům různě, různě vymezena jejich procesní způsobilost objektivně a mimo to v jednotlivých procesech i subjektivně zvláštním rozhodnutím soudu. Ve všech těchto případech musí být účastník zastoupen svým zákonným zástupcem, tj. rodičem nebo opatrovníkem, který mu byl zřízen nezávisle na daném procesu s úkoly přesahujícími daný proces a v případě § 23 osř. s úkoly jsoucími mimo daný proces. Není-li soudu jinak známo, že osoba, která vystupuje v daném řízení jako zákonný zástupce účastníka, je jeho zákonným zástupcem, musí mu to být prokázáno. Není třeba zvlášť zdůvodňovat, že provádění tohoto dokazování ani jeho výsledek nijak neovlivňuje obsah rozhodnutí o věci samé.

Opatrovníka, jehož úkolem však je zastupovat účastníka pouze v daném řízení, může předseda senátu ustanovit také v případech uvedených v § 29 osř. Jeho ustanovení a účast na řízení je procesní podmínkou právě tak jako je procesní podmínkou účast zákonného zástupce účastníka procesně nezpůsobilého popřípadě omezeně procesně způsobilého. Jeho ustanovení se však stává zde procesní podmínkou teprve po zahájení řízení podobně jako se teprve po zahájení řízení stává procesní podmínkou účast opatrovníka podle § 23.

3. Může být sporné, zda způsobilost být zvoleným zástupcem je či není procesní podmínkou. Stanoví-li zákon, že účastník musí být v řízení zastupován advokátem nebo někým jiným z určitého okruhu osob, takže bez takového zástupce s ním nelze jednat o věci samé, na prvý pohled se to zdá být situací, za které je způsobilost být zvoleným zástupcem procesní podmínkou. Nelze však přehlédnout, že rozhodnutí, zda a koho si zvolit svým zástupcem, záleží jen na vůli účastníka samého, což samo o sobě by mu umožnilo sabotovat řízení. Kdyby takto chtěl řízení účastník sabotovat a bylo-li by zvolení způsobilé osoby zástupcem procesní podmínkou, znamenalo by zastavení řízení proto, že si neustanovil nikoho svým zástupcem nebo že si jím ustanovil osobu nezpůsobilou, přiznání odměny za sabotáž. Chtěl-li by zákon předejít takovému paradoxnímu důsledku, musil by stanovit na tuto sabotáž jinou sankci a to povinnost soudu vydat pro dotyčného účastníka nepřiznivě rozhodnutí o věci samé odůvodněné účastníkovým odmítáním jednat o věci. Tato sankce by ovšem svědčila o tom, že způsobilost být zvoleným zástupcem účastníka nemá povahu procesní podmínky.

Naš osř. neukládá účastníkovi povinnost dát se zastupovat voleným zástupcem (§ 24) a umožňuje mu v §§ 25–27 zvolit si zástupcem advokáta nebo je-li členem odborové nebo družstevní organizace — tuto organizaci nebo kteréhokoli občana způsobilého k právním úkonům. Osř. sice výslovně nestanoví, jaké důsledky má mít volba zástupce podle těchto ustanovení nezpůsobilého, ale nelze pochybovat o tom, že by soud v takovém případě musil odepřít jednat s nezpůsobilým zástupcem a vyzvat účastníka, aby buď jednal osobně anebo aby si zvolil zástupce jiného, ovšem způsobilého. Jen v tomto omezeném smyslu lze tedy podle našeho osř. považovat způsobilost být zvoleným zástupcem účastníka za procesní podmínku. Neuposlechnutí zmíněné výzvy účastníkem však nebrání soudu pokračovat (s vyloučením nezpůsobilého zástupce a v event. nepřítomnosti účastníka) v řízení a rozhodnout o věci samé.

Kdyby ten, kdo vystupuje v řízení jako zvolený zástupce, se nevykázal plnou mocí, vyzval by ho sice soud, aby dodatečně předložil plnou moc, ale zároveň by mohl pokračovat s ním v řízení, přičemž by však nesměl vydat rozhodnutí, kterým se řízení končí (čímž se miní též rozhodnutí o věci

samé včetně částečného nebo mezitímního rozsudku) (§ 104 odst. 2 osř.). V tomto — rovněž omezeném — smyslu můžeme tedy i průkaz plné moci zvoleného zástupce považovat za procesní podmínku.

III. Překážka litispendence (§ 83 osř.) je nedostatkem procesní podmínky stejně jako je jím *res iudicata* (§ 159 odst. 3 osř.). Obě jsou výrazem zásady *ne bis in idem*.

Překážku litispendence lze odstranit pouze tím, že se kterékoli z obou vedle sebe probíhajících řízení zastaví. Skončí-li řízení v jedné z nich pravomocným rozhodnutím o věci samé, mění se tato překážka pro druhé z nich na překážku *rei iudicatae*, která trvá, dokud řízení v této druhé věci nebude zastaveno.

Existenci překážky litispendence lze prokázat jen soudními spisy o obou řízeních, existenci *rei iudicatae* jen písemným vyhotovením pravomocného rozhodnutí, jež v pracovních sporech, pokud v nich musí soudnímu řízení předcházet řízení rozhodčí, může být i pravomocným rozhodnutím rozhodčího orgánu a ve věci rozhodované zvolenými rozhodci je jejich pravomocným rozhodnutím.

Ve věci určení otcovství má s hlediska překážky *rei iudicatae* určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů stejnou funkci jako pravomocné rozhodnutí o určení otcovství, neboť hmotněprávní účinky tohoto prohlášení rodičů — ať k němu došlo před soudem nebo před matrikářem — jsou tytéž jako účinky pravomocného soudního rozhodnutí určujícího otcovství. V důsledku tohoto jejich prohlášení, bylo-li učiněno za řízení o určení otcovství, soud toto řízení podle § 108 odst. 1 osř. zastaví. V podstatě ze stejného důvodu zastaví soud toto řízení podle § 108 odst. 1 osř. také v případě, že během něho došlo k nezrušitelnému osvojení; tím totiž vzniká mezi osvojencem a osvojitelem hmotněprávně stejný vztah jako mezi dítětem a rodičem, neboť osvojitel se zde stává jakoby právním nástupcem rodiče.

Jak překážka litispendence, tak překážka *rei iudicatae* předpokládá, že v obou řízeních jde o tutéž věc. O tutéž věc jde též v případě projednávání kladné žaloby určovací popřípadě pravomocného rozhodnutí o takové žalobě na jedné straně a projednávání záporné žaloby určovací na druhé straně jakož i v opačném případě, neboť pravomocným rozhodnutím o jedné je už vždy současně rozhodnuto opačně o druhé a bylo-li by o druhé rozhodnuto stejně jako o první, nemohou vedle sebe obstát vzhledem k zásadě *ne bis in idem*. Naproti tomu nejde v celém rozsahu o totéž, je-li v jednom řízení jednáno o (kladné nebo záporné) žalobě určovací a ve druhé o plnění, jež by mělo být důsledkem právního vztahu tvrzeného nebo popíraného v oné žalobě určovací. Pravomocné rozhodnutí o žalobě určovací by totiž bylo pro rozhodnutí o žalobě na plnění pouze rozhodnutím o praejudiciální otázce řešícím jen otázku existence právního základu ná-

roku na plnění, nikoli též otázku existence a rozsahu tohoto nároku samého; rozhodnutí o této otázce může totiž být ovlivněno též jinými okolnostmi (promlčením, plněním aj.).

Litispendence a res iudicata jsou procesními překážkami, tj. překážkami zabraňujícími řízení a rozhodování o věci samé čili negativní podobou procesních podmínek. Jak jsme viděli, pravomocné rozhodnutí konstatující existenci procesních podmínek znamená jen vyslovení přípustnosti řízení a rozhodování o věci samé, ale nijak nepraejudikuje obsahu rozhodnutí o věci samé, tím méně toto rozhodnutí nahrazuje. Nelze tudíž o něm říci, že tvoří překážku věci pravomocně rozsouzené, což ostatně plyne i z doslovu § 159 odst. 3 osř. A přece mu nelze podobný účinek zcela upřít. Nelze totiž vzhledem k § 167 odst. 2, § 201, § 202 odst. 1 a § 212 odst. 1 osř. pochybovat o tom, že tato rozhodnutí mohou rovněž nabýt právní moci a že proto jakmile jí nabyla, jsou pro soud závazná. Jsou však pro něj (i pro účastníky) závazná, takže otázky v nich řešené nelze učinit znova předmětem projednávání, jen v mezích procesu, během něhož byla vydána, nikoli mimo něj a v jiném procesu, což je naopak předpokladem překážky rei iudicatae ve smyslu § 159 odst. 3 osř. Je sice nepochybné, že např. otázku procesní způsobilosti účastníka, jejíž existenci už pravomocným rozhodnutím jednou konstatoval, bude musit soud v tomtéž procesu znova řešit, ztratil-li účastník rozhodnutím soudu, vydaným ve zvláštním řízení, hmotněprávní způsobilost k právním úkonům nebo jí naopak nabyl dosažením zletilosti, ale to na principu závaznosti rozhodnutí o tom jako důsledku jeho právní moci nic nemění. Změna skutkového stavu, o jakou zde jde, totiž staví otázku procesní způsobilosti účastníka v daném procesu jako novou otázku, která v původním rozhodnutí o ní řešena nebyla. Je to situace podobná situaci, s jakou se setkáváme při obnově z důvodů § 228 odst. 1 písm. a) osř.

IV. Společným rysem všech procesních podmínek je to, že jsou podmínkami procesními, tj. podmínkami přípustnosti konat řízení o věci samé a rozhodovat o ní. Protože konat toto řízení může — nepřihlížíme-li k rozhodcům a k rozhodčím orgánům nebo k státnímu notářství — pouze soud a nějaký podíl na něm musí vždy mít účastníci, musí tyto podmínky být určitými vlastnostmi soudu a účastníků a protože úkoly a postavení soudu a úkoly a postavení účastníků v něm jsou nestejně, musí se od sebe lišit i tyto vlastnosti. Proto jsme je zařadili do dvou různých skupin, k nim jako třetí skupinu jsme připojili překážky litispendence a rei iudicatae, které jsou procesními podmínkami ve své negaci, protože jsou nikoli jevy, které mají být, nýbrž jevy, které nemají být: ne bis in idem. Ale i vlastnosti soudu a účastníků, které jsou procesními podmínkami, mohou v konkrétním případě mít zápornou podobu, tj. mohou nebýt. Právě k této možnosti a zároveň i k možnosti, že se v konkrétním případě vyskytne

překážka litispendence nebo rei iudicatae, přihlíží osř. tím, že stanoví, co se má v takovém případě dít. V tom tkví specifičnost řízení o přístupnosti řízení o věci samé a rozhodnutí o ní i zdůvodnění jeho zvláštní existence a úpravy.

Povinností soudu v tomto řízení je především zjistit, zda jsou v daném případě splněny všechny procesní podmínky a nejsou-li, učinit určitá opatření. Pokud jde o tato opatření, rozlišuje osř. mezi nedostatkem podmínek, který nelze odstranit, a nedostatkem, který lze odstranit (§ 104), a vedle toho diferencuje i podle nedostatku jednotlivých podmínek.

Neodstranitelný je nedostatek procesní podmínky, nelze-li jej odstranit zásahem soudu nebo účastníků, nýbrž jen legislativním opatřením. Sem patří nedostatek soudní pravomoci tam, kde je vyloučena pravomoc československých soudů i jiných československých orgánů. V takovém případě soud řízení usnesením zastaví (§ 104 odst. 1 osř.). Totéž učiní v případě zjištění, že účastníci uzavřeli rozhodčí smlouvu, a neprohlásí vůči soudu, že na této smlouvě netrvali (§ 106 osř.). Zde tedy jde jen o relativní neodstranitelnost nedostatku, neboť záleží jen na vůli účastníků. Absolutně neodstranitelným nedostatkem, majícím za následek jen zastavení řízení, je nedostatek způsobilosti být účastníkem, pokud nevznikl smrtí účastníka. O postupu soudu v tomto případě viz výše.

Relativně neodstranitelný (nebo odstranitelný) je nedostatek pravomoci tuzemského soudu vůči pravomoci jiného československého státního orgánu, nedostatek pravomoci spočívající v tom, že soudnímu řízení má předcházet jiné řízení, a nedostatek funkční nebo věcné příslušnosti soudu. Zde sice je soud podle § 104 odst. 1 osř. povinen vždy řízení usnesením zastavit, ale jakmile toto jeho usnesení nabylo právní moci, vzniká mu povinnost postoupit věc dotyčnému jinému soudu nebo orgánu. Protože zastavující usnesení vyslovuje s právní mocí jen to, že v dané věci není dána pravomoc soudu nebo jeho funkční či věcná příslušnost, nikoli zároveň to, že věc patří tomu soudu nebo orgánu, kterému byla postoupena, není jím tento orgán či soud vázán. Aby však tímto postoupením nevzniklo nebezpečí promlčení nebo zániku uplatněného nároku, stanoví § 104 odst. 1 zároveň, že právní účinky spojené s podáním návrhu na zahájení řízení zůstávají přitom zachovány; tyto účinky ovšem zaniknou, byla-li věc postoupena jinému orgánu než soudu, jakmile tento orgán rozhodl, že mu věc nepatří. Vyslovil-li soud, jemuž věc byla postoupena a pro který rovněž platí ustanovení § 104 odst. 1 osř., že ani jemu věc nepatří, a zastavil-li proto řízení, zaniknou právní mocí tohoto jeho usnesení právní účinky podání návrhu na zahájení řízení jen v případě, že mu není známo, komu má věc postoupit, a nikomu ji nepostoupí. Tím vzniká negativní kompetenční konflikt.

Relativně neodstranitelný je též nedostatek místní příslušnosti soudu.

Je totiž odstraněn ex lege v důsledku toho, že soud nezkoumal svou místní příslušnost dříve než začal jednat o věci samé, a že ani účastník později při svém prvním procesním úkonu nepodal námitku místní nepřislušnosti (§ 105 odst. 1 osř.). Bylo-li řízení zahájeno podáním návrhu na zahájení řízení nebo dojitím spisů o rozhodčím řízení v pracovním sporu postoupených rozhodčím orgánem, začal soud „jednat o věci samé“ podle tohoto ustanovení, jakmile stanovil rok k jednání s přizváním účastníků k němu nebo jakmile v řízení o způsobilosti k právním úkonům rozhodl předseda senátu, že nenařídí jednání (§ 189 odst. 1 osř.) nebo jakmile v řízení o prohlášení za mrtvého ustanovil nezvěstnému opatrovníka (§ 195 odst. 2 osř.). Bylo-li řízení zahájeno bez návrhu usnesením soudu, je vydání tohoto usnesení zároveň soudem začato projenávání věci samé podle § 105 odst. 1, takže zde soud bez námítky nepřislušnosti není už vůbec oprávněn zkoumat svoji místní příslušnost. „Prvním úkonem, který účastníku přísluší“ podle téhož ustanovení je jakýkoli jeho soudu adresovaný úkon, který může provést v mezidobí od doručení návrhu na zahájení řízení nebo usnesení zahajujícího řízení nebo (v pracovním sporu, předcházelo-li rozhodčí řízení) předvolání k jednání do začátku jednání včetně. Včas je tedy tento úkon účastníkem proveden, byl-li proveden nejpozději, jakmile mu při jednání byla dána soudem příležitost vyjádřit se, a jde-li o řízení bez jednání, nejpozději ve lhůtě, kterou mu soud dal poprvé k vyjádření. Při vydání platebního rozkazu lze nepřislušnost namítnout nejpozději v odporu.

Přezkoumá-li soud v období vymezeném v § 105 odst. 1 osř. otázku své místní příslušnosti a rozhodne-li, že není příslušný, je podle § 105 odst. 2 osř. povinen po právní moci tohoto usnesení postoupit věc soudu, který vzhledem k výsledkům řízení považuje za příslušný, anebo ji za podmínek § 11 odst. 3 osř. předložit nejvyššímu soudu, aby určil příslušný soud. Protože ani zde postoupení věci není závazné pro soud, jemuž je postoupena, může tento soud i bez námítky účastníka popřít svoji příslušnost. V takovém případě je současně jeho povinností předložit věc svému nadřízenému soudu k rozhodnutí o příslušnosti. Rozhodnutí tohoto nadřízeného soudu o tom, zda příslušným je soud, kterému byla věc postoupena, nebo soud, který ji postoupil, je potom pro oba tyto soudy závazné (§ 105 odst. 3 osř.). Závazné by bylo pro oba i v případě, že by v něm byla popřena příslušnost obou; v takovém případě by bylo povinností tohoto nadřízeného soudu předložit věc nejvyššímu soudu, aby podle § 11 odst. 3 určil, který soud je místně příslušný. Svému nadřízenému soudu k rozhodnutí nepředloží soud, jemuž věc byla postoupena, spisy v případě, že on z vlastního podnětu nepopřel svoji příslušnost, ale popřel ji námitkou nepřislušnosti účastník. O této námitce musí rozhodnout nejprve sám. Proti jeho rozhodnutí o ní — bez ohledu na to, zda je kladné nebo záporné, — lze se odvolat, takže potom musí o odvolání rozhodnout soud nadřízený soudu, jemuž věc

byla postoupena, tedy týž soud, který by o otázce příslušnosti rozhodoval z podnětu soudu, jemuž věc byla postoupena, v případě, že tento soud z vlastního podnětu popřel svoji příslušnost. O rozhodnutí odvolacího soudu se v § 105 odst. 3 neříká, že je závazné též pro soud, který pro svoji nepřislušnost věc postoupil. Proto popřel-li odvolací soud příslušnost soudu, jemuž byla věc postoupena, vznikne negativní kompetenční konflikt, který musí vyřešit nejvyšší soud podle § 11 odst. 3 osř.

Jak jsme viděli, stanoví § 104 odst. 1 osř., že postoupí-li soud pro nedostatek soudní pravomoci věc jinému příslušnému orgánu nebo postoupí-li ji pro nedostatek věcné příslušnosti soudu jiného druhu, zůstávají zachovány právní účinky spojené s podáním návrhu na zahájení řízení. V § 105 osř. se naproti tomu nestanoví pro případ postoupení věci jinému soudu nic takového. Proto se vnučuje otázka, zda ono ustanovení přes to platí či neplatí i zde.

Podmínky stanovené v § 105 osř. pro postoupení věci jinému soudu jsou stejné jako podmínky pro to stanovené v § 104 odst. 1 osř., tj. zastavení řízení, jehož důsledkem by byl v případě § 104 odst. 1 osř. zánik právních účinků spojených s podáním návrhu na zahájení řízení, kdyby jejich zachování zákon nestanovil v § 104 odst. 1 výslovně. Proto z toho, že pro případ postoupení věci podle § 105 osř. zákon jejich zachování výslovně nestanovil, je třeba vyvozovat, že pro tento případ je nelze považovat za zachovány. O otázce účelnosti takové zákonné úpravy lze však velmi pochybovat. Proto nelze jako vysloveně nesprávný označovat názor, že i v případě § 105 zůstávají účinky spojené s podáním návrhů na zahájení řízení zachovány; pro tento názor svědčí též to, že podle § 105 odst. 2 soud nezastavuje řízení, když věc postupuje jinému soudu.

Vždy je odstranitelný nedostatek procesní způsobilosti účastníka. V duchu § 104 odst. 2 osř. je zde totiž soud povinen postarat se o ustanovení opatrovníka a má-li účastník opatrovníka, přizvat ho do řízení. Nemá-li procesně nezpůsobilý účastník zákonného zástupce už od počátku řízení, soud zpravidla (výjimka v § 29 odst. 1 osř.) řízení přeruší, dokud nebude ustanoven opatrovník. Totéž učiní, ztratí-li účastník za řízení procesní způsobilost a není zastoupen zástupcem s plnou mocí pro celé řízení; má-li však takového zástupce, pokračuje bez přerušení v řízení, ale nesmí, dokud nebyl ustanoven opatrovník, vydat rozhodnutí, kterým se řízení končí (§ 104 odst. 2, § 109 odst. 1 písm. a). Soud může řízení přerušit též v případě, zemřel-li zákonný zástupce účastníka nebo ztratil-li způsobilost jednat před soudem (§ 109 odst. 2 písm. b). Konečně je nedostatek procesní způsobilosti odstraněn konvalidací úkonů účastníka.

Pokud podle toho, co o tom bylo výše řečeno, považujeme průkaz toho, že ten, kdo vystupuje jako zákonný zástupce, je v daném případě zákonným zástupcem procesně nezpůsobilého účastníka, za procesní podmínku,

je její nedostatek vždy odstranitelný buď tím, že zákonný zástupce na výzvu soudu předloží dotyčný důkaz, nebo nepředloží-li jej tím, že soud si jej opatří sám, nebo tím, že se soud postará o ustanovení opatrovníka, nebo tím, že předseda senátu ustanoví opatrovníka v případě nebezpečí z prodlení (§ 29 odst. 1 osř.).

Jak by postupoval soud v případě nedostatku plné moci pro toho, kdo se vydává za zvoleného účastníkovu zástupce, bylo řečeno už výše. K tomu sluší vzhledem k § 104 odst. 2 osř. dodat, že nebyla-li plná moc přes výzvy soudu prokázána a vznikla nutnost vydat rozhodnutí, jímž se řízení (na prvním stupni) končí, musí soud řízení odročit a pozvat účastníka osobně k jednání, při kterém už lze takové rozhodnutí vydat i když se řádně předvolaný účastník osobně nedostavil (§ 101 odst. 2 osř.).

Konstatuje-li soud nedostatek procesní způsobilosti účastníka, je povinen, jakmile byl v podstatě jeho vlastním přičiněním tento nedostatek odstraněn, provést řízení o věci samé a rozhodnout o ní (za předpokladu, že jsou dány i ostatní procesní podmínky). Zde tedy soud odstraňuje nedostatek určité procesní podmínky — lze říci — ve svém zájmu.

Konstatuje-li soud nedostatek soudní pravomoci a své příslušnosti, v důsledku čehož řízení zastavuje a věc postupuje jinému podle jeho mínění kompetentnímu soudu nebo orgánu, říká tím nejen, že není oprávněn konat řízení o věci samé a rozhodovat o ní čili že pro něj jde o neodstranitelný nedostatek některé této procesní podmínky, nýbrž i to, že je k tomu oprávněn někdo jiný, zejména soud nebo orgán, kterému věc postupuje. Lze tedy říci, že zde je soud činný v zájmu jiného soudu nebo orgánu, při čemž však tento jiný soud nebo orgán není jeho postupem vázán.

V případě dvou vedle sebe probíhajících řízení o tomtéž je překážka litispendence pro obě tato řízení odstraněna tím, že kterékoli z nich bude zastaveno. Zde lze tedy sice rovněž říci, že zastavení řízení jednoho je v zájmu druhého, ale oproti předchozímu případu je zde rozdíl spočívající v tom, že ono zastavení jednoho řízení je pro druhé závazné v tom smyslu, že bez něho by soud konající druhé řízení nemohl toto řízení skončit rozhodnutím o věci samé.

Je-li překážkou řízení *res iudicata*, neznamená jeho zastavení, které je zde jediným právně možným řešením situace, na rozdíl od předchozích tří případů ani rozhodnutí ve vlastním zájmu ani závazné nebo nezávazné rozhodnutí v zájmu jiného soudu nebo orgánu, nýbrž pouhé amulování protiprávní situace vytvořené zahájením řízení. Totéž platí, je-li řízení v jiné než majetkoprávní nebo manželské věci o neplatnost manželství z důvodu bimacie nebo přibuzenství v přímé linii zastaveno pro nezpůsobilost toho, kdo se vydává za účastníka řízení, být účastníkem řízení.

Темой статьи являются процессуальные условия и их установливание в гражданском процессе. Процессуальными условиями считаются условия допустимости разбирательства и постановления решения по существу дела. Таковыми являются компетенция и подсудность суда, способность того, кто в производстве выступает в качестве участника, быть участником, и его процессуальная способность, легитимация законного представителя и избранного представителя, возбуждение производства, и наконец, требование, чтобы производству не возбраняло препятствие *litispendence* или *rei iudicatae*. Процессуальными условиями в указанном смысле не считаются, ни беспристрастность судьи, ни правильный состав суда, так как это — условия допустимости не только разбирательства и постановления решения по существу дела, но и производства по установлению существования процессуальных условий.

Ответ на вопрос, даны ли в индивидуально определенном процессе все процессуальные условия или нет, или же какие из них даны и какие нет, является юридическим заключением, выведенным из фактов. Так как процессуальные условия являются институтом процессуального права, и это юридическое заключение является всегда заключением процессуально-правовым, выведенным из фактов, являющихся решающими в процессуально-правовом отношении. Само собой разумеется, что по содержанию эти факты отличаются друг от друга в зависимости от отдельных процессуальных условий. Наряду с этим они отличаются друг от друга и тем, что в некоторых случаях они являются юридическими фактами только с точки зрения предписаний процессуального права, а в других — юридическими фактами и с точки зрения предписаний материального права. Последствия этих их различий отражаются затем и в способе, каким проверяется их существование в гражданском процессе. Различен и этот способ. В статье все это анализировано более подробно.

В заключительной части статьи начертан порядок действий суда в случае, когда он установил недостаток того или другого процессуального условия. И здесь мы встречаемся с различиями, которые вытекают, с одной стороны, из того, насколько в конкретном случае недостаток является устранимым или неустранимым, и, с другой стороны, из того, насколько недостаток заключается в существовании какого-либо и какого препятствия производства или в недостатке какого-либо позитивного процессуального условия.

Summary

The article in question deals with procedural conditions and their ascertainment in civil proceedings. Are considered as constituting procedural conditions the conditions of the admissibility of the procedure itself and of the decision which has to be taken in the matter. The conditions in question are the jurisdiction and the competence of the court, the capacity of the subjects appearing as participants in the procedure to be participants and their procedural capacity, the authorization of the legal representative and of the appointed representative, the opening of the procedure and finally the fact whether there exists some obstacle of *litispendence* or of *rei iudicatae*. Are not considered as procedural conditions in the above mentioned sense the disinterestedness of the judge and the correct composition of the court, because these facts constitute conditions not only of the procedure and the decision to be taken, but also conditions of the procedure concerning the existence of the procedural conditions themselves.

The answer to the question whether in a concrete procedure all the procedural conditions exist or not, eventually which of them exist and which not, constitutes a juridical conclusion drawn from facts. Because of the fact that the procedural conditions constitute an institution of the procedural law, this juridical conclusion is always itself a procedural conclusion, drawn from facts decisive from the point of view of the procedural law. It is obvious that these facts differ, as far as their content is concerned, according to the different involved procedural conditions.

Besides that, they differ also because of the fact that in some cases they constitute juridical facts only from the point of view of the provisions of the procedural law, whereas in other cases they constitute juridical facts also from the standpoint of view of the material law. The consequences of these differences are reflected also in the method by which their existence in a civil procedure is verified. These methods are in fact also different. The article analyses and elaborates in detail all these matters.

In the final part of the article are outlined the proceedings of the court in the case when the court has ascertained that some of the procedural conditions is missing. Even here differences exist, depending on the one hand on the fact whether in the concrete case the lack is a removable or an unremovable one, on the other hand on the fact whether the lack consists in the existence of a certain and which obstacle to the procedure or in the lack of a certain positive procedural condition.

The article in question deals with procedural conditions and their ascertainment in civil procedure. Are considered as constituting procedural conditions the conditions of the admissibility of the procedure itself and of the decision which has to be taken in the matter. The conditions in question are the jurisdiction and the competence of the court, the capacity of the subjects appearing as participants in the procedure to be participants and their procedural capacity, the authorization of their legal representative and of the appointed representative, the opening of the procedure and finally the fact whether there exists some obstacle of hindrance or of refusal. Are not considered as procedural conditions in the above mentioned sense the distinctness of the judge and the correct composition of the court, because these facts constitute conditions not only of the procedure and the decision to be taken but also conditions of the procedure concerning the existence of the procedural conditions themselves.

The answer to the question whether in a concrete procedure all the procedural conditions exist or not eventually which of them exist and which not constitutes a juridical conclusion drawn from facts. Because of the fact that the procedural conditions constitute an institution of the procedural law, this juridical conclusion is always itself a procedural conclusion drawn from facts decisive from the point of view of the procedural law. It is obvious that these facts differ as far as their content is concerned, according to the different involved procedural conditions.